

zeruko ARGIA

IDAZKOLA TA BANAKOLA: OKENDO, 22 - SAN SEBASTIAN - TEL. 426666 - PREZIOA 7 PEZETA

AIZPURUA • ALTUNA • AMATIÑO • AMUNSA • ANSO-
LA • AROSTEGI • ARRINDA • ATXAGA • KORTADI •
LEIZAOLA • LEKUONA • MUJICA • MUTIOZABAL •
OTAEGI • SAN MARTIN • TRIKUARRIETA

Euskal Arbola

Don Jose Migel Barandiarani Gorazarre

Arbola aipatuz gero berehalaxe Gernikakoa gogoratzen zaigu euskaldunoi. Izan ere guretzat oroitzapen asko duena bait da.

Neri, ordea, Gernikakoak Ataungoa oroitarazi dit: Don Joxe Miel, alegia. Euskal frutu ugari eman eta ematen dituen Euskal arbola dirudi gizon honek. Eta ihartu baino lehen berriak sortu dituen arbola gainera.

Horregatik egiten dio Euskal Erri osoak omenaldi eta gorazarre. Ez da goitik behera ezarritakoa, behetik gora datorrena baizik. Hori da izan ere egiazko herri-omenaldiaren ezaugarriarik nabarmenena.

Aurrekoan D. Joxe Mielen izaeraren bi alderdi aipatu genituen: Jauntxokeriarik eta maixukeriarik gabeko eta ikamika eta mokokeriarik gabeko gizona zela esaten genuen orduan.

Gaur, jakintsu honen lanaren bi alderdi ukitu nahi genituzke.

D. Joxe Mielek Erriari bere burua ezagutzen lagundu dio. Euskaldun deitzen diogun Erri bat badela erakutsi digu. Beste Errietatik berezia den Erri bat badela, alegia: kulturaz, bizieraz, teknikaz, etxe-egituraz, lege-ohituraz, izkuntzaz, erlijioz, folklozez, sineskeriaz... berezia den Erria, noski.

Lurraren eta lehenaren zantzua darama gaurko euskaldunak. Ez dezake utz gizon izatea ukatu gabe. Ildo horri jarraitu behar dio landuz, osatuz eta gizonagotuz.

Euskal zantzua eta ildoak aurkitzen lagundu digu D. Joxe Mielek. Gizona ez dago utsean, dilin-dalan, zintzilik. Lurrean eta kondairan errotua eta itsatsia dago. Gizona ez diteke zain hoietatik eten gizona bera desegin eta zapuztu gabe. Euskal sustraitik bakarrik gizondu dezakegu euskal-gizona.

Baina D. Joxe Mielek zantzu eta ildoak sumatu ez ezik sumatzaile berriak sortu ere egin dizkigu.

Erriarenganaino iritxi dira gizon honen azterketa, liburu, idazlan, itzaldi eta esanak. Gai hauetaz arduratuko den jendea aurrera atera du. Gai hauetaz jantzitako jendea sortu du. Hor dago Arantzadi taldea. Hor daude Barandiaren beraren **Lehen Euskal Gizona** eta B. Otaegiren **Lehen Gizarteak** euskerazko bi liburuak. Sororik landuenetakoa dugu Euskal Errian kondaira-aurrea zalantzarik gabe. Ale hontan azalduko diren idazleen izenak ditugu adibiderik onena.

Baina ez dezagun uste bide hau urratzea erraza gertatu zaionik D. Joxe Mieli. Gaur baino zailagoa zen izkuntzak ikastea, erbesteko Unibertsidadeetara ateratzea, hortarako behar zen dirua eskuratzea. Gaur ez da erraza eta orduan mila aldiz zailago nekazari baten semea Ataundik Alemaniara joatea.

Ez zituen, ordea, garaiaren zailtasunak bakarrik menderatu behar izan. Baita gerratearen ekaitzak ere. Neke aundiak eskatu dizkio D. Joxe Mieli bere Erriarenganako maitasunak.

Ez da izan jakintsu honentzat bizitzako bidea lau-laua eta ordeka. Halere aurrera jo du. Mendian jaioa izan nonbait.

Omenaldi hau Erria gehiago ezagutzeko eta maitatzeko gerta dakigula. Nekeak neke eta lanak lan Erriaren zerbitzuan jarduteko gogoia piztu dizaigula.

Barandiarango Joxemiel

GURE LEIHATILATIK

Amaika bertsolarik artu zuten parte «Uztapide»ren omenaldian

OMENALDIAK

Zubeltzu pelotari zenari egin zitzaion maiatzaren 30an, gauaz, omenaldi Galarretako pelotalekuan. Beste partidu batzuen artean banakako hauek jokatu ziren Aierbe —Erro eta Lekunberri— Raul.

Donostiako Ollagorria elkarteak berriz, Fernando Tapiari egin zion maiatzaren 29an. Txapelketan izan zuen arrakastagatik egin zioten omenaldi bihoztu eta samurra elkarre ortako pelotazaleek. Urrezko ikur bat eman zioten esker onez.

Egin berria diote Uztapideri Eibartarrek. Baina berririo omenaldi egin nahi diote Oizartuarrek, Ekainaren 9an eta 10ean. Lurdes Iriondo, Xabier Lete, Julian Lekuona, Pello eta Pantxo, Oskarbi, Antxon Valverde, Korka Knör eta Benito Lertxundik abestuko dute 9an gaueko amarretan Uztapideren omenez. Urrengo egunean, igandez eta goizeko amaiketaren bertsolari auek: Mugartegi, Arozemena, Xalbador, Mattin, Mitxelena, Lizaso, Agirre eta Lasarte. Aurkezle, Lexoti eta Lizaso eta gaijartzaile, Juan Mari Lekuona.

JOKOAK

Tolosako zezenplazan eta eguerdiko amabiterdian jokatu dute Dimako Jose Yurrebasok eta Adunako Iñaxio Gorostidik Ekainaren amazpian. Amar arroako arri zilindroaz neurtuko dituzte beren indarrak, baina ez nolanahi, esku bakarka baizik.

Egun berean dute jokatzeko, aldatzen ez badute behintzat, Paskuetsoro eta Urtain laugarrenak ere. Amabi arroako kubikoa jaso behar du Paskuetsorok. Amairu arroa eta erdikoa Urtainek. Seina minutuko iruna txanda egingo dituzte.

Asto-demak jarri dituzte Aian ekainaren bian, iruan, bederatzian eta amarrean. Arrakasta aundia izan du deiak. Askok izena eman du. Nonbait asto asko dago bazterretan.

Endañeta eta Urtain laugarrena ikusteko egokiera izan genuen Aizarnan, Maiatzaren 31ean. Beren arriak eta abildadeak ikusi ahal izan zituen jendeak.

BOLARIAK

—68 bolarik artu dute parte Zubietako bolatokian. Ona zazpi aurrenekoen izenak errezkan: Joxe Ugalde, Hilario Lekuona, Ramon Izagirre, A. Goenaga, Joxe Iturbe,

Felix Aizpurua eta zazpigarren Bengoetxea.

—Añorgan ari da jokatzeko bolariek Gipuzkoako txapelketa. Iruregi bolarik artu dute parte. Banakakoetan, Elizegi, Etxebeste eta Urdanpilleta dira aurreneko laurak. Binakakoetan, berriz, aurreneko iru, Elurtxori, Ategorrieta eta Urnieta.

TOKA

Tokan ere jokatu zen Zubietan. Auek dira aurreneko laurak. Matxain, Lopetegi Jabier eta Pedro Erdozia. Ilaren 3an, igandez, jokatu zen bai tokan eta bai bolan.

FESTAK

Santakutzak igaroz gero festa giroan sartu gara arrunt. Legorreta, Beasain...

Aizarnako gazteak ere ez dira atzera begira egon. Berebiziko festak egin dituzte maiatzaren 31ean. Txirindularien karrera izan da bailara guztia festa giroan jarri duena. Irteera eta sarrera, asiera eta bukaera bakarrik izan dute berton.

Lizaso eta Lazkano bertsolariek borobildu dute egoki goiz parte. Bazen arratsalderako ere nahiko ikusfesta. Bertsolarien bigarren saioa. Endañeta eta Urtain laugarrenaren ekinaldia. Oskarbi eta Amets abestaldean abesti saioa eta Axari soñujolearen dantza doñuak izan ziren arratsaldeko solas-jaki.

Penagarria den bezala ez zuen eguraldiak lagundu. Goizeko be-roak arratsalderako arria eta euria ekarri zituen. Nahiko bihurria izan du maiatz goxo onek bere azken eguna nekazari eta festazaleentzat.

UZTAPIDERI OMENALDIA

“Astelena” pelotalekuan ginen maiatzaren azkeneko igandez. Jendea ugari ikusi genuen “Arrate” elkarteak euskal-batzordeak antolatutako jaialdian. Entzuleen artean baserritarrek ziren gehienbat, baina kaletik ere gazte mordoa azaldu zen bertsolariei entzutera. Badirudi gazteok ere bertsolaritza aintzakotzat artzen asi garena.

Amaika bertsolarik artu zuten parte: Arozemena, Egileor, Narbaza, Mattin, Xalbador, Gorrotxategi, Lasarte, Mitxelena, Agirre, Lazkano eta Mugartegi.

Lizaso Joxek aurrez adierazi zuen bere etorri ezina.

Itxura ederrez azaldu zitzaigun

Uztapide Eibarren. Txalo asko jo zitzaion frontoira sartu zenean.

Esan zaigunez bertsolari guztiak duan edo debalde jardun ziren bertsotan lagunaren omenez. Saio ederra eskaini ziguten bertsolariak oro ar. Bakarka, binaka, irunaka, denetara probatu ziren.

Gaiak era eta mota guztietakoak J. San Martinek gertutu zituen: Itsua, gorra, mutua... Bizi osorako ezkontzaren alde eta aurkako eztabaida... Langilea eta langileen aldeko estudiante alferra... Ume askoren aldekoaren eta aurkakoaren arrazoiak...

Bertsolari bakoitzak bina bertso eskaini zizkion Uztapideri.

Euskaltzaindiaren erabaki baten berri eman zen saioaren erdian. “Manuel Olaizola “Uztapide” Euskara eta Euskal Herriaren alde egin duen lanagatik Euskaltzain-laguntzaile izendatzen du”.

Agurra Bertako seme Juan Mari Narbaizak eskaini zion:

“Manuel txalo auek
Biotzean gorde (Bis)
Eta gaurkoa izan da
zure lanen orde.
Gu-re zure inguruan
pozturikan gaude.
Penaz bearko dugu
emendikan alde.
Biotz biotzetikan
agur Uztapide”.

Aurkezle Joxe Mari Iriondo izan genuen.

Inork uste ez zuela eta jendea kalera abiatzera zijoalarik Uztapide bera urreratu zitzaigun mikrofonora. Bertsoren bat botako ote digu? Ez. Itz auek esan zizkigun: “Eskerrak eibartarroi eta gaiñentzekooi. Portatu zerat. Eskerrik asko danoi”.

Txalo artean ito zen Uztapideren itz-otsa.

Goi mailako bertsolariak merezi duen bezalako jaialdi bikain eta entzungarria izan zen Eibarko omenaldia.

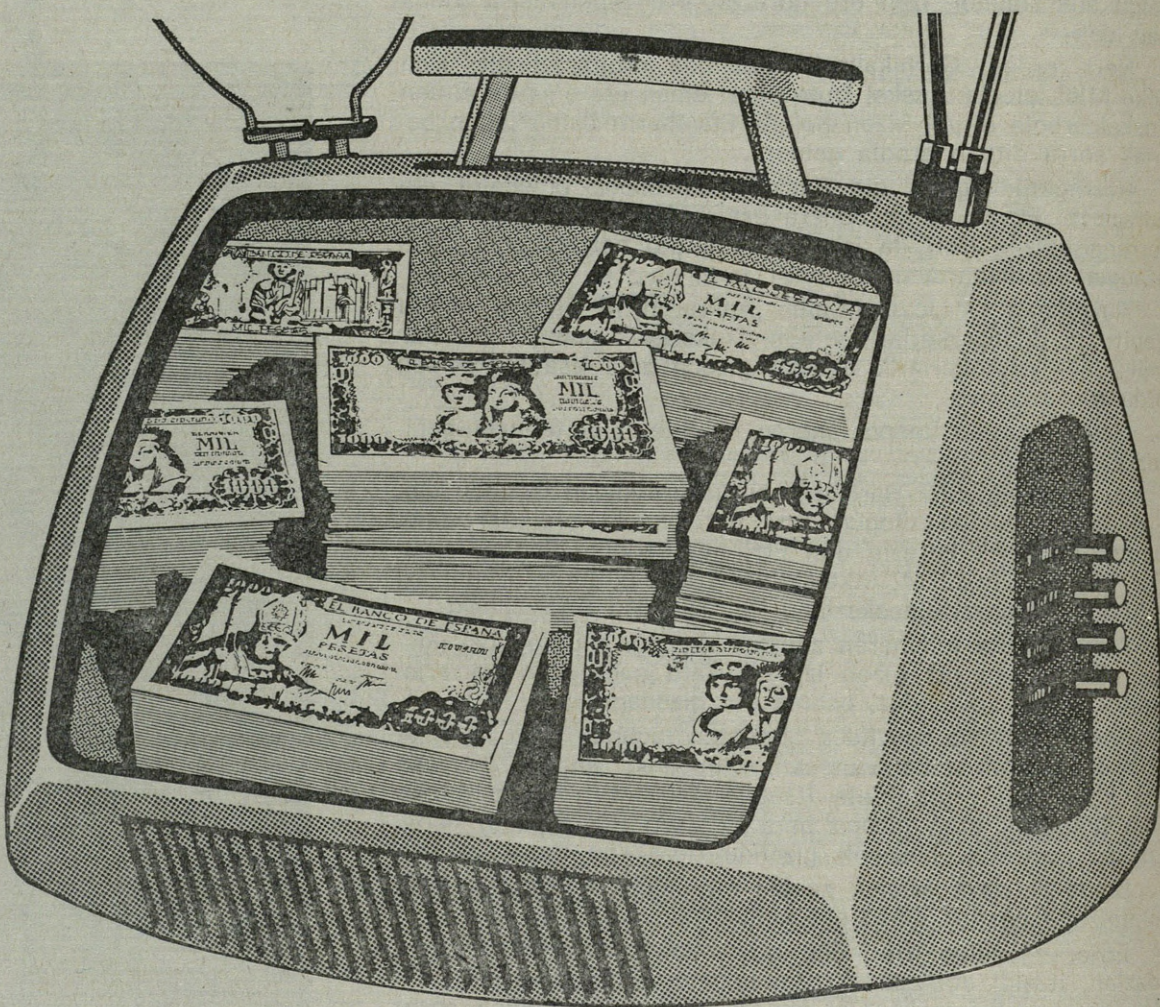
LAN-OPORRAK

Langile jendea estu dabil. Bizitza garestitzen eta lan-sariak nahiko urri. Ezinak kalera atera arazi ditu. Lan-oporreetan daude lan-tegi askotako langileak. Langile-riaren garrantziak izan dezala oihartzun gure belarrietan.

Mutiozabal

FAGOR

edaria
epela dagola?
FAGOR 'ek
oztuko
du bereala

MILLOI BAT ETA 100 ESKUKO TELEBISTA ZOKKATZEN DITUGU

Milloi pezetako ta 100 eskuko telebistako zozketa ontan Noiznaiko, Aldi-jakiñeko, Bizitzako ta Erbesteratuen kartillak sartuko dira.

Maiatza'ren 16'tik Uztaila'ren 7 arte jartzen diran milla pezeta bakoitzeko zenbaki bat emango da, ta beste zenbaki bat jarrita dauden 5.000 pezeta

bakoitzeko, milla pezeta sartuezkero.

Aldi-jakiñeko kartilla bakoitzaren zenbakiak artzeko, beste milla pezeta sartu bear dira Noiznaiko kartillan. Zozketa, Aurrezki Kutxa Probintzialaren lantokian, J. M. Salaverria kalean, datorren Uztaila'ren 13'an egingo da.

**CAJA DE AHORROS PROVINCIAL
DE GUIPUZCOA**

Jose Migel Barandiaran eta Euskal Etnografia

Hasi, 1916. urtean hasi zen lanean; hain zuzen Ataungo Jentil-baratzako gazteluari buruzko lan batekin. Ordutik geroztik ez zaigu ixant batez ere pausatu euskal etnologian erraldoi baten antzeko den on Jose Miguel Barandiaran.

Argitaratu dituen idazlanak 300 baino gehiago dira: liburuak, hitzaldiak, lan-argiriak, lur-ikertzeen txostenak, eta abar; horietatik 120 baino gehiago euskal Etnologiari dagokionak.

Haste hastetik talde bat osatu zuen beste bi aztertzaille jakintsu gorenekin: Telesforo Aranzadi eta Enrike Eguren. Urte parrasta batez alkarrekin aritu ziren lanean, eta talde honen emaitza, besteak beste, gure herriko trego-harrien ezaugarriak, aztertzea eta sailkatzea da. Lan argiriak Diputazio bakoitzak argitaratzen zituen bere eskualdekoak.

Argitaratze honetan, aipatutakoaz landa, beraurrek bildutako ipui, elezahar, ohitura, siniste-zahar eta halako etnologiako berri ezin interesgarri eta baliosagoak ematen dizkigu on Jose Migelek.

1921. urtean Euskal-ikaskuntza elkartearen baitan Eusko-Folklore saila du sortzen eta gidatzen. Bildutako lanak «Anuario de Eusko-Folklore» aldizkari famatuan ematen dira argitaratu. Amalau urteren buruan eten egiten da aldizkaria, gela zela-eta zuzendaria eta laguntzaileak herbesteratu behar izan baitziren.

Hala ere lanari lotua segitu zuen, eta Lapurdiko Saratik beste bi aldizkari berri gidatzen ditu: «Ikuska» eta «Eusko Jakintza», batez ere prehistoria, lingustika eta etnografiari buruzko lanak ezagutarazten zituztenak.

Guipuzkoara itzultzen denean, Arantzadi elkarteak da haren zuzendarigoaren babesari Anuario delakoa ber-argitaratzen hasten dena.

Beste alorretara joaz, ezin aipatu dira eman dituen hitzaldi eta ikastaro guztiak, bainan garrantzitsuenetarikoa denez gero Nafarroako Unibertsitatean duela zenbait urte ematen ari den ikastaroa nabarmendu nahi dut, hor hazi eta hezi baitira Euskal Herriko Atlas etnografikoa taxutzen ari diren ikertzaileak.

Atlas osatzeko lan honi «ETNIKER» deritza, eta aurreratu xamarrara doa Nafarroari buruz. Gipuzkoan honez gero hasiak gara zenbait herritan, eta Araba eta Bizkaian laister hasiko direlakoan gaude.

On Jose Migelen idaz —lanen artean nagusienetarik-beti ere euskal etnologiari gagozkiola— Eusko-Folklore orriak dira, herri jakintzaren benetako arrobi jori eta aberatsa; bai eta «Diccionario de Mitología Vasca» delakoa ere, euskal etnografiaz edozein lan egiteko derriorezkoa.

Bestalde aipagarria da gaurko artzantzaren joka moldeaz aspaldi oharerazi zuena, gaur eguneko artegi eta saroiak, alegia, megalitiko kultura eremu beretan kokaturik egotea. Honek badu bere garrantzia, Neolitiko haroko gizonaren kultura ikasi ahal izateko, hazkuntza eta artzaingoaren astapenak aztertzeke, bai eta artzainen joan, etorrien ibil-bideak eta artzaingoarekiko arazoak xuritzeko ere. Gaurko artzainak, antziako kulturaren jarraitzaile eta aztarren bakarrik baitira.

Bainan goazen aurrerago. On Jose Migel ez da bakarkako lanetan aritu txoilik, beti jakin izan du taldeak jarduten, eta gehiago oraindik, ikasle ugari sortera ziurteretaren urtetan, gure herriko etnografia ikasketak aurrera joan daitezzen segurtatuz. Hori da haren dohairik haundienetakoa: lan gaitza eginik hazia ere erein duela; hazi emankorra gero!

Haren idazlanak arrobi bat dira, bai eta ikaspide zuzena ere iker eta azterlanak nola egin behar diren jakiteko.

Haren emaitza, beraz, ez da berak egin duen lanean bukatzen; itur-buru sortzaile horietakoa dugu. Horrengatik denagatik, eta aipatzeko gelditako ziren beste amai-ka gauzarengatik, nik eta Euskal Herri osoak Eskerrik bihozkorrena baizik ez dizaiokegu opa, bai eta luzaro seg iahal izan dezala lanean ere.

Fermin de LEIZAOLA

Joxe Miel Barandiaran eta Euskal Herriko Prehistoria

Orain dela gutxi eta behin baino gehiagotan Euskal Herriko gizon ospetsu batek esan du, Barandiaran Joxe Miel, bere azterketa-lanetan, gizon bakarti bat izan dela, ez duela jakin gerorako sail bat osatzen eta hau gauza txarra dela. Lehenen lan hoiek etenda geldituko direlako. Eta bigarren, azterlari batek bakarrik lan egiteak eragozpenik haundienak ekartzen dituelako bere azterketaren esanahia epaitzeko.

Asko istimatzen dut, eta arrazoi askogatik, D. Joxe Mielez iritzi hau eman duen gizona. Baina zeharo bestelakoa da nire iritzia. Nik lehen hauetan D. Joxe Mielek Prehistoriako azterketak aipatzean (beste batzuek Etnografiaz jardungo dute), garbi agertuko dut hasieran aipatu duten jaun horren iritzia ez dela egia.

D. Joxe Miel, euskal-prehistoria alorrean, 1916an hasi zitzaigun lanean. Urte horren aurretik oztaz-ozta eman ziren lehengo pausoak gai honetan, eta ez oso zuzen beti. Aipa ditzagun batzuk:

1. Errenteriako Aitzbitarte aztarnategiaren agerketa eta azterketa (hobeto esan, haitzurketa eta lapurketa). Jian zen gizaldiaren azken aldera eta oraingoaren hasieran harzuloaren zatirik nagusienerako lurrak kendu ziren. Orduan aurkitutako gauzetatik ezer gutxi gelditzen zaigu.

2. Isturizko harzuloaren agerketa eta lehengo lanak.

3. 1913tik aurrera hasi zen D. Telesforo Arantzadi Nafarroako Aralarren trikuharriak aztertzen.

D. Joxe Miel lan hauetan azaltzen zaigun urte berean (1916), Gipuzkoako Aralarren lehenengo trikuharriak aurkitu ondoren, T. Arantzadiri batzen zaio, E. Egurenekin batera. Horrelaxe sortu zen Arantzadi-Barandiaran-Eguren hirukotea, eta hau izan da, inongo zalantzarik gabe, euskal-prehistoria gaietan, garrantzirik haundieneko gertakizuna. Horrela eraiki zen euskal-prehistoria azterketaren ardatza. Hogeitaz urte luzetan, guda arte, Irukote honi esker, agerketa eta azterketa mordo ederrak egingo dira. Eta hauei esker jakingo dugu Goi-paleolitos haroan uste ez bezalako bizitze indartsua zegoela Euskal Herrian.

Gai hauetatik ezagutzen ditugu Santimamiñe, Lumentxa, Urtiaga eta Ermitia harzuloak. Baita Aralar, Altxania, Ataun-Burunda eta Elosua-Soraluzeko trikuharriak ere, beste askoren artean. Ikastearren, atzerrira egindako ibilaldirik nagusienera ere, D. Joxe Mielek T. Arantzadirekin egin zituen, elkarrekin lan eginaz. Horrela 1922an St. Germain en Laye, Kolonia, Munich, Leipzig, eta Berlingo museotan ikasiaz. Eta berdin 1929an Ginebra, Luzerna, Zurich, Innsbruck eta Vienakoetan.

Lan hauek hasi eta hogeitaz urte, gure Herrian hainbeste gauza, baita azterketa hauek ere, eten zuten guza zortu zen. D. Joxe Miel 17 urtetan Hegoaldeko Euskal Herria utzi beharrean gertatu zen. Lapurdi aukeratu zuen bizitokitzat, eta bere lanari Ipar aldeko Euskal Herrian jarraitu zion. Aldi hartan, ordea, Etnografiari gehiago heldu zion, Prehistoriari baino. Halaz ere, bere babesean hasi zituzten Laplace eta Boucher-ek Prehistoria azterketak.

Bitartean, Hego Euskal Herrian «Sociedad de Estudios Vascos» zeritzan elkarteak guda aurrean egindako lan bikainaren pusketa sakabanatuak biltzeko ahaleginak

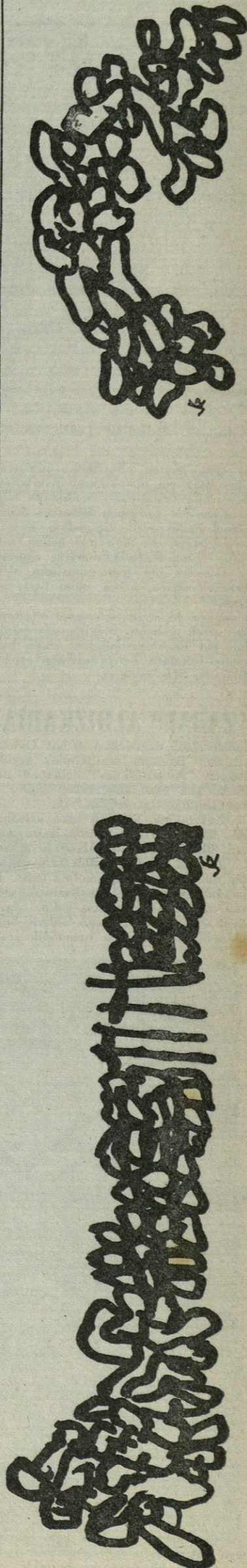
egiten hasi ziren. Eragozpen askorekin, eta Elkarrekin hark zaintzen zituen zatietako bati bakarrik begiratuaz, 1947an Arantzadi Elkarrekin sortzen da. Ezin ahazturik utzi une honetan J. Elsegui, Elkarrekin honen eraikitzaile nagusienetakoa, eta 26 urte luzetan bere kimen eta adorea izan dena. Hasiera hartan Elkarrekin honek ez zuen espezialistarik Prehistori-ikaskizun sailean. Baina hortarako giroa sortu zuen, eta giro horren epelera bildu zen Prehistori-zale mordoska bat, etor zitekeen maixuren batekin lanean hasteko.

1953an bihurtu zen D. Joxe Miel Atauna. Baina ez zen azterketa bakartian izkutatu. Arantzadi Elkarrekin lanetan sartu zen osoro. Elkarrekin honen lantegietan, gazte talde batekin egingo du lan, guda baino lehentxeago Ermitia eta Urtiaga harzuloetan aurkitu eta bildu ziren lanabesak eratzeko eta salbatzeko. 1954ean Arantzadi Urtiaga harpean antolatutako azterketak hasten ditu, eta honela piskanaka, beste gazte sail bat osatuko du. Hauetako batzuk, garai hartan, Unibertsitatean ikasten ari ziren, eta D. Joxe Miel ezagutzean, eta beronek zuzendurik, Euskal Prehistoriako gai batzuetara jo zuten beren espezializazioa aukeratzean. Era honetan geroa, baokitzak aztertu ahal izango zuten gai zehatz eta mugatua, antzina baino sakonago eginaz gainera. Lagun berri hauek, gure maixu haundiari, urtetan eta lan ugaietan lagunduko diote, eta heroni esker, ikasi ahal izango dute, Unibertsitateko aulkietan ikasi ahal izango ez zutena. Haundia izan da sailean elkarturik egin den lana. Lan honi eskerrak, dagoeneko atera dira hiru doktor-tesis, eta ez nolanahikoak. Zaragoza eta Madriderako Unibertsitateetan behintzat, kalifikaziorik goren gorenekoak eman dizkiete. «Zuzendari» teorikoak, Unibertsitate hoietako maixuak izan dira, baina egitazko zuzendari, D. Joxe Miel izan da.

Labun berri hauek, hortarako gauza izan direnean, beren kontura hasi dira lanean. Ez baita D. Joxe Miel, berak bakarrik dakiela uste duen, edo jauntxokieriaz jarduten duen, edo bere ikasle izan direnak gora doazela ikusteak min ematen dion hoietakoa, oso beste aldera baizik. Garbi asko azaldu du, diodana, azkeneko hogeitaz urte hauetan. Ikusten dugunez, guda aurreko 20 urtetan, hortan ikasiak ziren gizonekin elkartu zen. Azkeneko 20 urte hauetan berriz, bere ikasleekin egitazko ekipo bat tajuatu du. Orain, hauetako batzuk beren aldetik Prehistoria espezialidade berrietarako lagun berriak biltzen ari dira. Esan ditekete, beraz, Euskal Herrian azterketa hauen etorkizuna argi dagoela. Eta dena, ez D. Joxe Mielek lan bakartiari, baizik eta elkarrekiko lanari eskerrak.

Jakina, bakarrik ere, gauza bat baino gehiago egin du. Hoietako bat, 1953an Atauna etorri berri hartan. Behin batean bere ilobekin erromes Arantzazura zihoala, Urbiatik igarotzean, ilobak atsedean hartzeko geratu ziren, baina ez D. Joxe Miel. Hau Artzanburuko trikuharrira igo zen, eta berak 1918an utzi bezalaxe aurkitu zuen. Nola ez gogoratu bere lagun eta adiskide Arantzadi eta Eguren? Hantxe bada, bakarrik, otoitz egin zuen bere adiskide min izan zituenean alde. Baina hau egiterakoan ere, bakardadea galdu eta lagun zaharren elkartean sartu zen.

JEXUX ALTUNA

zeruko ARGIA

Zuzenadaria:
MIREN JONE AZURZA

ARISTEGIETA

Nafarroa-Kantauri eta Aragoi-ko Kaputxinoak argitaratua (Kale Nagusia, 50-1.º Burlada-Pamplona).
Donostian: Okendo, 22
Tel. 42 66 66

ARPIDE SARIA:

Barruan	300 pezeta
Korreo batasune- tako errietan	350 pezeta
Azterrietako bes- te errietan	370 pezeta
Aldez	Aurrez gal- detu

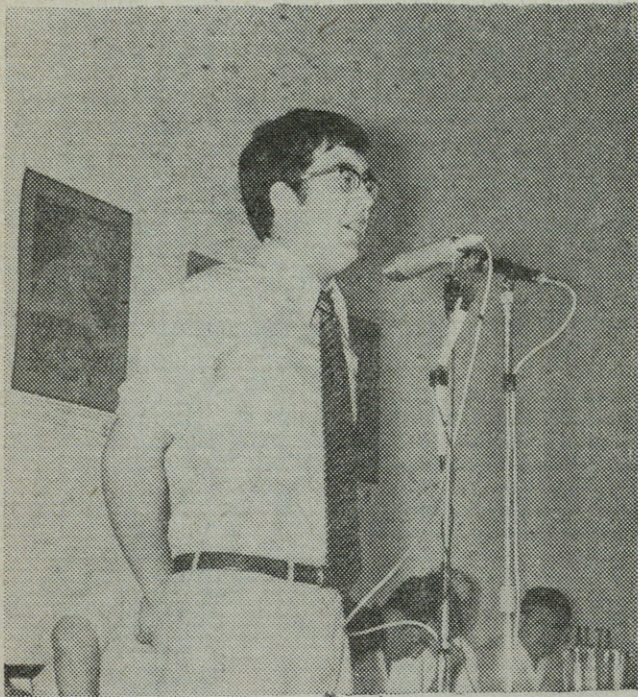
Salmetan (ale
bakoitza) 7 pezeta

Irarkola:
«Gráficas Navasas»
A. Adoain, 1 IRUIÑEA
D. L.: NA. 80-1963

MANUEL "UZTAPIDE" Guztioak dakigunez, maiatzaren 27an, omenaldi bat egin zitzaion Eibarren "Uztapide"ri. Jenderik benetan asko zen egun hartan Astelena pelotalekuan, "Uztapide"ren inguruan bildu ziren bertsolari guztiz ezagunei entzun asmoz. Han ziren Xalbador eta Mattin, Lasarte, Lazkano, Agirre, Gorrotxategi, Arozamena, Mugartegi, Egileor eta Narbaiza bertsolariak. Lizasoak ez zuen etor ahal izan, bezperan egundainoko ekaitza izan bait zen Azpeitian, eta argiduna denez gero gau eta egun hardun behar izan zuen lanean. Ekaitza kanpoan eta, etorri azinik, Lizasoren beraren baitan ere ez zen, nonbait, trunboi txikia. Ez du berak, ba, jenio makala!

Bertsotan baten batek aipatu zuenez, han egon beharra zuen beste bertsolarien bat edo beste ere falta zen. Baina

Bertsolaririk gazteena. Narbaiza eibartarra

ez gara hemen alferrikako aipamenetan hasiko. Nork berea ikus beza eta hor konpon Marianon! egiazko erantzukizunak bere hala beharrezko baldintzak baditu ere.

Gue ere ez ginen Eibarren igande hartan, antolatzaileetarako izan arren. Donostian ZERUKO ARGIAK ere bileraren guren eta biak utzi behar izan genituen, Arrasaten gure iloba baten lehen Jaunartzea ospatu bait genuen.

Gustatu ere oso gustatuko zitzaigun bertso saio hartaz kronika egitea, baina agian beste hurren batetan beharko du izan.

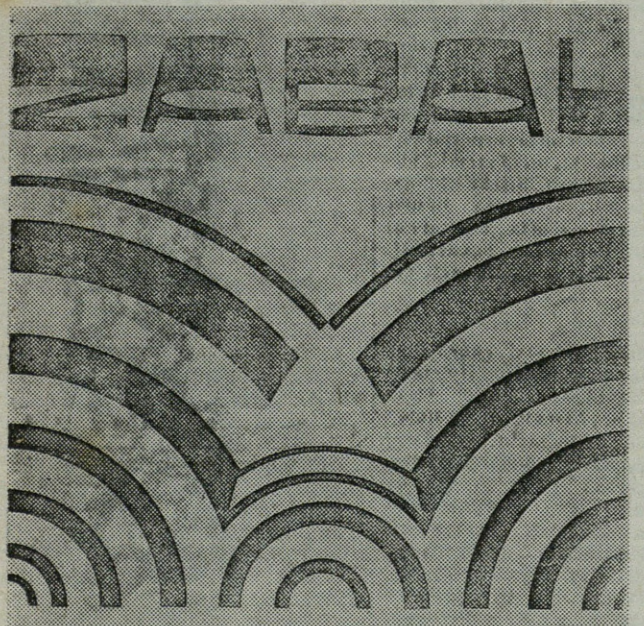
Gure zorionik sutsuenak "Uztapide" zaharrari. Eta ez eibartarrok eskaini diogun omenaldi kaskar honegatik soilik, bai eta Euskaltzaindiaren azken biltzarrean euskaltzain-laguntzaile izendatu berri dutelako ere. Gure txaloak ba, Manuel Olaizola "Uztapide"ri.

'ZABAL' ALDIZKARIA

Agindu bezala, jaso duen lehen alea, dagoeneko Beñat Oyharzabal jaunaren zuzendaritzapean Baionan multikopiaz argitara emana. Aipa dezagun hemen "Aintzin-Solas" delakoan azaltzen den zenbait lerrokada, guk esan genezakeen baino askoz ere esankorrago eta agergarriago izanzen bait da.

Zazeta bat gehiago gure artean. ZABAL du izena. Izana ere hala nahi luke: zabal mugaren gainetik bere begiradan eta, bide batez, zabal bere herri mezuan.

ZABAL Ipar eskualdean sortzen da eta ez Hego Herria, ba da horretako arrazoinik aski. Besteak beste, Hegoaldeko produktibitatearen ugartasunak eskualde honetako ahuleziaren aintzinean paratzen gaitu. Iza nere, lumarik pizkorrenak denbora luzetxoan hego aldera begira egon dira. Eta hango plangintza kulturalak hemendik zerbitzatzen ari izanak ez bi-

ZENBAKI I

Bi hilabetetarik
Maiatza - Ekaina 73
Prezioa: 4 libera

de dio mesede handirik egin eskualde honetako kulturagintza-
ren azkartzeari.

Gauza bistakoa da, bestalde, gazteri bat dela ari iratzar-
tzen Ipar eskualdean. Aski nabarmena da ikasle giroan hauen

kultur iraultza batetarako lehia. Seguraski ba luke multzo
honek zer esanik, ez agian nun esanik.

Kazeta honek beraz, egoera berezi hontaz jabetzen dela-
rik, ipar Euskal Herriko indar bizietan finkatu nahi litzuke
bereiziki bere kultur ahalatasunak. Iparraldeko euskal kultura-
gileen indar sakabanatuak elkartu beharra gartsuki sentitzen
du...

ZABALEK — kazetari dagokion egitura aldetik, ba du
Euskal Herria kulturalki hazurtzeko bere bide bat. Hona he-
men zein den: Lehenik Euskal Herria bera du gogoan. He-
men, eta Euskal Herria bere osotasunean harturik, egungo
problemarik larrienak emanen dira...

Ondoren, mundu zabalean xoko bat betetzen dugula ja-
beturik, nonahiko herrialdeetara hedatuko da gure jakin mina.
Hemen gaurkotatzen lukeen gaiak erabiliko dira: ideien gora
behereak, gertakizunak, albisteak eta beste.

Eta, azkenik, euskal kulturagintzako alorra landuko da.
Euskeraz bakarrik egindako alorra noski. Kritika aldetik joa-
nen da batipat gure ikerketa...

Hauxen da ZABAL bere sorreran... Inork nahi balu xe-
hetasun gehiago edota eskatzen, honako zuzenbide hone-
tara: 31, rue Bourgneuf Baiona. Harpidetza, 22 libera iparral-
dean eta 30 hegoaldean. Bi hilabetarik behin aterako da, eta
ale bakoitza 4 libera.

NOLAKO IKASTOLA

Maiatzaren 15eko. ANAL-
TASUNA aldizkarian ezin
argiagi mintzatu zaigu Eusebio Osa, berak nahi duen eta
nahi ez duen ikastolaz. Ez dakit harako puntuak irakurri di-
tuzten irakurle guztiak bat datozen edo ez Eusebiorekin. Bai-
na ez dio behintzat inork ukatuko oraingoan argi azaldu zai-
gula, batere hizki-mizki eta izkutu-biderik gabe. Horra hor,
bestela, inork nahi balu irakurri, haren artikulua goraxeago
aipatu alean.

Ez gara, ba, haren lana hitzez hitz hemen kopiatzen hasiko
luzeei gertatuko lizatekeelako batetatik, eta gure zeregina
ez delako ere, bestetatik. Hala ere, Eusebiok berak nigan eza-
gutzen duen jakintza apalean, herri zentsura kozkor batez,
zertxobait erantsi nahi nioke.

Nahi ez dudana ikastola aipatzean, honela dio lehen pun-
tuan: "a) Zenbait ikastolatan, Junta Zuzendaria, pedagogi ar-
loan ezer ez dakien jendeaz osaturik dago. Hau da, pedago-
gian analfabeto den jendeaz zuzentzen du ikastola. Lantegi
batean agintari eta zuzendari denak, uste du ikastolan ere
egin eta zuzen dezakeela".

Nahi ez dudana ikastola aipatzean, berriz, beste hainbeste
edo antzerako: "Junta Zuzendaria, heziketaz, pedagogiaz eta
abarrez zerbait irakurri duen edo guttienez horretaz zerbait
baino gehiago arduratzen den jendeaz eraturik dagoen ikas-
tola".

Ni neu, hasieran, bat nago Eusebiorekin. Haatik, ez de-
zagun ikastola batetako Zuzendaritza tekniko eta espezialis-
teaz osatu. Zeren, horrela pentsatuz, lantegi batetako zuzenda-
ritzan ez luk einoiz langileak ordezkorik izanzen, ez bait
(omen) dira langileak lantegi arazotan guti baino adituak; eta
herri mailan berriz, agintaritzak diktadura mota behar luke,
Herria ez bait (omen) dago sekula santan horrelako erantzuk-
izunetarako gerturik.

Beraz, pedagogiarik bai, ikastola batetako zuzendaritza
barrena, baina bai eta guraso soilak ere. Edota, hobeto esan,
gurasoak guraso diren aldetik, eta ez pedagogiaz jakin deza-
ketenagatik.

BERRIAK

Ekainaren 10ean. Arraten ospatuko da XI
Aldazabal Haur Idazlehiaketa. Ohi denez,
idazlehiaketa honetan hamalau urte arteko edozein haurrek
parte har ahal izanzen du. Julene Azpeitia, Jose Antonio Re-
tolaza, Margarita Murgizu, Aita Karmelo, Imanol Laspiur,
Libe Sarasua eta Luis Alberto Aranberri izanzen dira mahai-
buru eta zuzentzaileak.

Jakin ahal izan dugunez, Deba bailadakorik ezezik, Bil-
bao, Donostia, Gasteiz eta beste zenbait herritatik etortzeko
da una pila bat. Izanen da ba aurtan ere girorik Arrate in-
guruan.

Idazlehiaketa honetan parte hartu izanak eta gero berri
emaile bezala ari zaizkigunen artean ditugu Odile Kruzeta ei-
bartarra eta Ataungo "Trikuarrieta" joria. Segururik ez dira
azkenak izanen. Betor gazteria berria!

● Programa joria ere ekainaren 12tik. 21era. arteko ha-
mar egunen buruan eta J. M. Barandiaranen omenez atau-
ndarrek prestatu dutena. Lehen asteari dagokionez, lau hitzaldi,
bertsolari saio bat eta haurren jaia izanzen da.

Ekainaren 12an. Andu Lertxundik Euskal Literatura gaur
delakoa gaia aztertuko du. Biharamunean, Leizaola jauna Dun-
baren Sorrera delakoaz mintzatuko da. Ekainaren 14ean., be-
rriz, M. Etxeberriak Euskal Ipuiak azalduko ditu. Eta osti-
ralean, azkenik, E. Goienetxe Euskal Herria Frantziako Irault-
tza gaiaz mintzatuko da. Lau hitzaldi hauk San Gregorio
hauzolo elizan izanzen dira, arratsaldeko 8,30etan.

San Martin hauzoan, aldiz, eta larunbat iluntziko 9,30etan.,
bertso saioa, Xalbador, Lopategi, Lazkao-Txiki, Enbeita, Basa-
rri, Lasarte, Igarzabal eta Arozamena bertsolariekin.

Ekainaren 17an., azkenik, Haurren Eguna ospatuko da San
Gregorio hauzoan. Goizean goiz, txistulari kalejira, trikitixa,
herri meza eta haurren ekinaldiak. Arratsaldean, berriz, jaial-
di aproposa haurrentzat, kantariak, dantzariak, giñola eta be-
ste. Jaialdi honetan, oroigarri bat eskainiko zaio J. M. Ba-
randiarari, Euskal Herriko haur guztien izenean.

● Ekainaren 17an. harrijasotzaile saio eta agerketa bat
eratzeko da Eibarko Zezen Plazan. Bertan izanzen dira "En-
dafieta", "Aretxa" eta "Yurrebaso" guztiz ezagunak. Harroja-
sotzaile saio hau eguerdiko 12/2etan. izanzen da eta Mogel
Ikastolaren alde.

BESTE ZENBAIT

Juan Arbelaiz jauna hil zitza-
gun maiatzaren 30ean. Bage-
nekien aspalditxodanik gaixorik samar ari zela, hala ere ez
genuen horrelakorik espero.

Duela bostpasei urte ezagutu genuen Arbelaiz jauna, eus-
kal liburuak aztertu eta lortu nahiz Manterola kaleko (Do-
nostia) liburutegian barrena abiatu ginenean. Geroztik, egiaz-
ko adiskideak bilakatu ginen, berak "Amatiño" nintzenik ez
jakin arren, ez eta nik ez zekienik ere. Huraxe hura bion
sorpresa, Durangoko azken azokan berak moldatzen zihar-
duen euskal liburuaren katalogoaren berri ZENBAT GARA
sailerako eskatu nionean.

Goian bego, Juan Arbelaiz adiskidea. Gure doluminak, be-
rriz, haren senide guztiei, Manterola Liburutegian hain ondo
hartzen gaituzten alabei batipat.

● Maiatzaren 25ean. Euskaltzaindiak izan zuen biltza-
rean, Gaizka Barandiaran eta Xabier Gereño jaunak propo-
satuak izan ziren Goizaldi dantza taldeak eratu duen litera-
tur sariketarako mahaiburutzat.

KANTA SAIOA MADRIDEN Madrid-en eus-
kal ikasle asko
dago, eta lan dextente egiten dutela ere badakigu, elkar eus-
kalduntzaren eta euskal girorik gal ez dakien ahaleginduz ba-
tipat.

Hoitako batek Madriden bertan eratu den Iñaki Zabaleta-
ren kanta saio baten berri ematen digu. Hona hemen ahren
gutuna, Madrideko euskal giroaren adiarazgarri ezezik, bai
eta Iñaki Zabaleta kantariaren kritika gisa ere:

Joan dan igandean, "Colegio Mayor Cisneros" izeneko
ikasle-etxean, Iñaki Zabaleta izan genuen. Madriden geran
euskotar multzo bati bere abestien azalmena egin zion.

Igaz, Bergarako seme eta gaur Oiarzunen bizi dan Iñaki
Zabaletak, Euskal Abeslari Berrien txapelketa irabazi zuan.
Aurtan, emen soldauka egiten dualarik. bere abeskera era-
kus zigun, Erritik kanpo geranoi.

Ogeiren bat abesti bota zuan Iñakik. Geienak, leendik eza-
gunak —X. Lete, A. Valverde, M. Laboa eta Labegerie abes-
lariak entzunak ditugunak— eta beste batzuek. "Lartaun"
abes-batzekoa izana degu Iñaki. Abots ona, abesten dakiena.
eta gusto finetako iruditza zaigu. Saioak falta ditu, oraindik.

Bere, eta bera bezelako abeslari berrien izenean, zera ai-
tatu bear: saioak izaten diranean, berriei, asten ari direnei,
ez omen zaie egokiera eta leku eta denbora geiegi ematen.
Emen Madriden, egokiera eman baldin bazaio, ez ote zaio
ukatuko etxean, kanpoan eskeinitakoa...

IRITZIAK IRTZI

Bilbaoko AGUR aldizkariaren
87.garren zenbakian (maiatzaren
12koa.), "Errietako barriak" sailean eta Iruñeko "Barañain-
darra" albistaria Iruñeko Aurrezki Kutxaren sariatz mintzo da
—berak Nafarroako Aurrezki Kutxa aipatzen du, baina ez
da horrela, Iruñeko Caha de Ahorros Municipal denez—. Sa-
riketa honi buruz honako hau zioen: "Premio Vascuence",
euskeraz noski, Diaz de Ulzurrun eta Aingeru Irigarai (aita)
ziren epai-maileko. Saria J. M. Satrustegi, Urdiain-go apaizari
eman zaio. Eta "accesit" bat eman diote Joseba Aingeru Iri-
garai-ri (semea). Ederki!

"Barañaindarra" jaunak ez badaki ere, Euskaltzaindiak
iazko uztailerako bazarrean izendatu zituen, P. Díaz de Ul-
zurrun, M. Izeta, J. San Martín eta J. Haritsxelhar jaunek
osatzen zuten sariketa horretako epai-mahaia. Egia esan, Ain-
geru Irigarai jauna ere beste lau hoiakin batean izendatua izan
zen, baina Aingeruk bere izena kenarazi zuen. Beraz, Aingeru
Irigarai ez du parterik hartu epai-mahai horretan.

● Garrantzi gutiago badu ere, beste itsusikeria bat ere
agertzen du "Barañaindarra" delakoak, ez dakigu zer asmo
indarrez. Dioenez, J. M. Satrustegi eta A. Irigaray (Apat-Etxe-
barne) jaunek, erdaraz euskal gaiez igandero idazten omen
dute EL DIARIO DE NAVARRA egunkarian. Hau egia izan-
n, ahaztu egin zaio esatea, nonbait, hamabostean behin jaun
bi hoiak euskara hutsean idazten dutela egunkari berberean.

Bestalde, euskara hain guti egiten den Iruñeko egunkari
batez, gure hizkuntza eta kulturaren alde egiten ari diren za-
balkundea horren erraz gutiesteko ahal da? "Barañaindarra"-
ren izengoitia "Apat-Etxebarne"ren hotsa eta itzala duenean,
behar bada guk ere errespetu gehiago izanen diogu.

II DANTZARI TXIKI EGUNA

Maiatzaren 27an. II Dantzari Txiki
Eguna ospatu zen Oñatin. Gipuzkoako Eskolarteko II Eus-
kal Dantza Lehiaketa eratuz ere. Bertan bildu ziren hama-
sei dantza talde, Donostia, Añorga, Ordizia eta Azpeitian au-
rrez eratu ziren saioetan hautatuak: Errenteriako bi, Donos-
tiako bost, Eibarko bost, Eibarko bat, hiru debatar, Lasarte-
ko hiru eta bi zizurkildar.

Epai-mahaia Gaizka Barandiaran, A. Gorostiaga, G. Yu-
rre, Iñaki Mugerza, Mikel Nabaskues, J. M. Oronoz eta
J. I. Montes jaunek osatzen zuten. Azken saioak igande arra-
tsaldeaz eratu ziren, eta honako talde hauk izan ziren auka-
ratuak:

Hamar urte arteko mutikoen artean, Lasarteko "Lander"
Taldea. Adin bereko neskatilen artean ere, "Lander" taldea
bera.

Hamalau urte arteko taldeen artean, berriz, beste horren-
beste edo antzerako, bai mutiko eta bai neskatilen saillean
Errenteriako "Oretera" taldeak izan bait ziren hautatuak.

Zorionak, ba, ezin bestean, "Lander" eta "Oretera" talde-
tako zuzendariak, binaka hautatze hori erabat adiarazgarri
bait da.

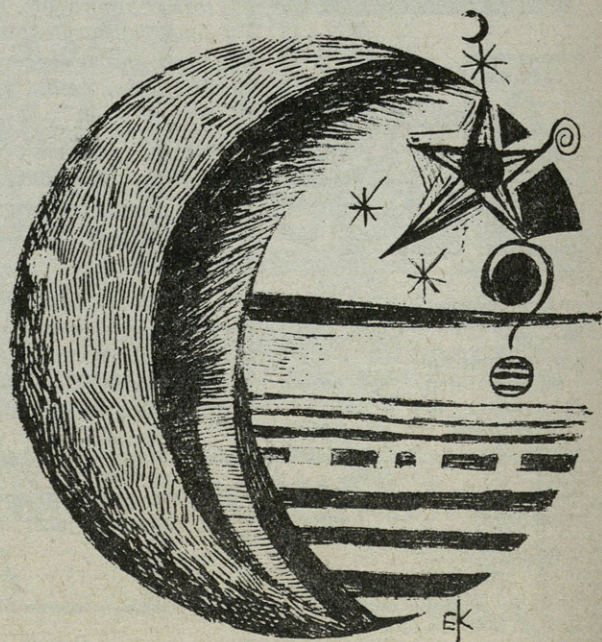
EUSKALTZAIN BERRIAK

Maiatzaren 25ean,
ostiral goizean, eus-
kaltzain osokoez izan zuten bileran, bederatzi euskaltzain be-
rri izan ziren hautatu eta izendatuak. Batzuk, beren meritu
jakinegatik, eta beste batzuk aspaldidanik irabazia duten aho-
re mailagatik.

Ohorezko hiru euskaltzain izan ziren izendatuak, Karl Bou-
da, Norbert Tauer eta Antonio Tovar, alegia. Eta sei lagun-
tzaile: Gregorio Eppherre zuberotarra, Mikel Zarate irakasle
bizkaitarra, Jon Bilbao Reno-ko (USA) irakaslea, Jose Migel
Zumalabe hiztegilari donostiarra, Martin Ugaldede andoindar
kazetaria eta Manuel Olaizola "Uztapide" bertsolaria.

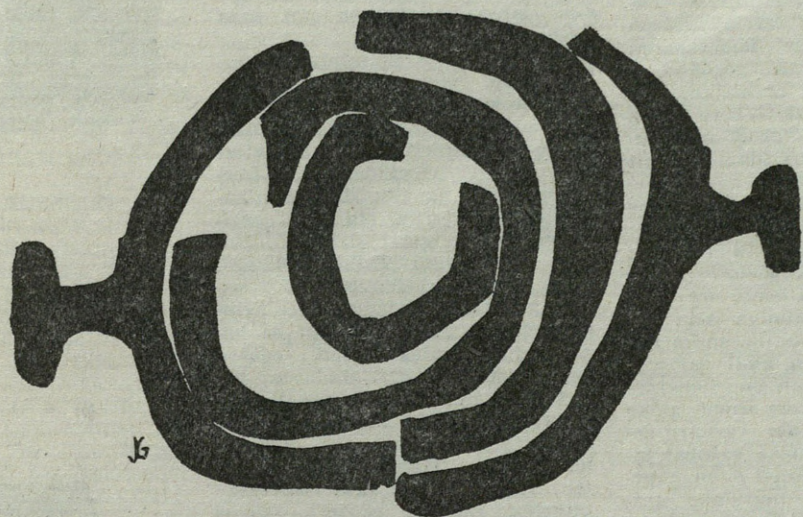
Zorionak, hiotzez, guztioi.

AMATIÑO

UTOPIETAN

Filosofo bati arestian honoko hauxe irakurri diot: Platon-en jarraitzaileek utopiak idatzi dituzte; Aristoteles-en jarraitzaileek, aldiz, politikaz edo herrigintzaz diharduten liburuak. Platonikoak, beraz, beti iraultzaileak izan dira; Aristotelikoak, aldiz, erreformazaleak.

Teoria honek zer pentsaturik ezarri du nere gogoan. Gure artean ze jokabide dabil nagusi bi jokabide horien artean?

Aurrera jarraitu baino lehen bi argitasun eman beharrean nago. Lehengo argitasuna, guziz pertsonala da. Platon-en filosofia, oro har, mila bider gehiago maite dut Aristoteles-en filosofia, oro har, baino. Halere ez naiz jarrera absolutuan jartzen: ez Platon osoa eta soilak bakarrik onartu; ez Aristoteles-en pentsaera osoa beti eta guzira arbuia. Artikulu honetan hori garbiro agertuko da. Bigarren oharra zera da: ze jokabide dabil nagusi gure artean, galdetzean,

galdera zehatz mugatua egiten dut, alegia, gure herrigintzako jokabidean ikusten ditugun pentsakertan, zeinera gehiago urbiltzen garan aztertu nahi nuke.

Nere tesisa, behin behingoz berderen, hauxe izango litzake: Gure herrigintzan —aintzakotzat hartzea merezi duten, bizpauru, jokabide kontuan hartuz—, platonismoaren eragina arras sakonagoa da, aristotelismoarena baino.

Izan ere, ze idea dabilta, gida-

ri-gisa, gure artean? Errealitatea aztertuz gero, gure adimenak atara dituan ideia eta gogoetak, ala errealitatea urruti utzirik geure adimenean eta geure adimenetik soil-soilik datozen ideia eta gogoeetak?

Gorago esan dugu, platonismoaren seinaleetarik bat iraultzaletasuna dela. Zein ez da gure artean iraultzaile azaltzen? Ez dakit inor ezagutzen dudana erreformista dela ofizialki eta formalki dionik. Izan, zer garan pertsonalki, hori besterik da.

Beste sahiets batetik arazoa hartuz, esan dugu, edo filosofoak esan digu, utopiazaleak direla platonikoak; errealistak, aldiz, estagiritarren jarraitzaileak.

Uste dut zilegi zaidala bat batera baiespen hau egitea: gu utopietan gabiltza, gu utopiaren altzoan bizi gara, utopia eder herregatik lan eta ahalegin oro egiteko prest gaude. Adi. Ez uste izan, gero, "utopia"-ri esanahi mezeziagarrik itsasten diodanik. Oso oker zaude horrelakorik pentsa dezazu. Utopia hori ez bagendu ez dakit gure bizitza nolakoa izango litzakeen. Utopia hori izan daitekeen gauzarik ederrena, zuzenena, aurrelariena bait dugu. Izan ere, gure herrigintzak bere baitan daraman imajina horri alderatuko zaion herri aurreraturik eta sozialistik ez bait da oraino munduan sortu.

Utopia hau, besterik ez da: eredu. Eredua, ordea, gutienek bi motarikoa izan daiteke, ideak bezalaxe. Bat geure buruan, kaskoan, eta adimen soilean sortu eta osatu den eredu. Bestea ere, nahi-ta-ez, adimenak eta arrazoimenak sortu behar duen eredu da, baina hau,

behetik datorrena da, errealitateak eta gizonaren pentsakerak elkarren artean darabilten harremanetik sortzen den eginasmoa, xedea eta programada.

Hauek horrela direlarik, gure "herrigintza" bultzatzen eta gidatzen duten ideia, gogoeta eta ereduak, utopiara arras gehiago etzanak daudela esaten dut, errealitate hertsia, gogor eta ilunera baino.

Nondik dugun gure utopiarako isuria? Utopiak ere badute bere sortzeko giro egokia. Platon-en utopia, behintzat, badakigu Atenas-en beheraldian sortu zela. Nik uste, gure egoera larria, gure tipitasuna, gure ezina, pentsa daitezkeen baldintza egokienak direla, hortik, larritasunetik, tipitasunetik eta ezintasunetik ihes egin eta iheslekuak, babesak, dotrinak eta elizak errealitate at eta landara bila eta eraikitze.

Aipatzen ez naiz hasiko, baina hein handi batetan gure "euskerazaletasuna", gure "aurrerazaletasuna", gure antiburgesia, gure demokrazasuna, gure "herri-miseria", gure "neo-karlismoa", gure "iraultza", ihesleku eta babes baino ez dira. Umetan zera nahi izaten genduen: guk geuk eginiko txabolatxo tiki, hestu eta primitiboetan, hantxe kuzkurturik lagunartean amets egitea. Berriz ere Platon-en irudia burura; koban ez ote gaude gero oraindik? Beldur, hil-beldur ez ote dugu gero kanpora ateratzeko? Errealitatera jalkitzea? Detxeparek, gaurregun, agian ez zuen lehengo hura esango, hau baizik: "Euskal-Herri, euskal gizarte, euskal langile, euskal industriari, jalgiz zaitetzeko plazara, herrigintzarako plaza erdira!

G. ANSOLA

BAR - RESTAURANTE

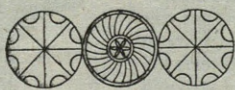
AURRERA

HAUXE DUZU ZURE JATETXEA

Urbietan, 12

Urrut.: 411528 - 412578

— DONOSTIA —

MUEBLES

URRETAVIZCAYA

1920'an sortutako etxea

ERREDIZAK - EDERGALLUAK

BGIN - GAIKAK eta AURRE - KONTUAK

POSTAS. 46

GAZTEIZ (Vitoria)

ONDO BADABILL
Otsein DA

ERAMAN - EKARRIRAKO
AGENCIA

Transportes A L E

EUSKAL IRRATSAIOAK

ERRI GUZTIRAKO

Urrutizkiak: 421369 - 427706

Iparaguirre, 8 - DONOSTIA

TRANSPORTES

azkar

ERAMAN - EKARRIRAKO KAMIOI AUNDIAK

Barcelona, Zaragoza, Valencia, Madrid, Oviedo, Gijón.

Donosti'tik egunero:

Iruña, Bilbao, Gazteiz, Jerez de la Frontera, Cadiz, Alicante, Murcia, Cartagena, Granada, Almería, Santander, Valladolid, Zamora, Palencia, Salamanca-ra.

Astean iru aldiz:

Sevilla, Lugo, Coruña, Orense eta Vigo-ra.

Carretera Gral. a Hernani - B.º Ergobia - DONOSTIA

Telefonoak: 450313 eta 459723

Aptdo. 1381

Aptdo. 1381

LOTARAKO-GELAK

hilean 750 pezetarekin

AMUEBLADORA

COMERCIAL HISPANIA

lorik egin gabe dago...

...zuk lo egin dezazun.

Moraza, 3 eta 14-San Marzial, 12
DONOSTIA IRUN

askoz merkeago eskura ordainduz
GARRAIOA DEBALDE PROBINTZI BARRUAN

YOGUR

GURELESA

GO GOZKOENA

Hierarkiaren gailurrean Aita Santua (I)

Aita Santuaren huts-ezintasuna Vaticanoko lehen batzar nagusian erabaki zuten dogma mailako egia. Geroztik egin du euria frango. Kazkabarra ere bai, aldiaren behin. Orduz gero Elizak bat eta bera jarraitzen du bere eraketaren muinean. (Lurralde ezberdinetako gotzaien biltzarrek ez diote Aita Santuaren aginteari itzal handirik egiten). Hala ere, ordea, anitz ezberdina da egungo Elizaren, egungo kristau-elkartearen itxura, lehen Vaticano garaian zuenarekin berdinkatzen badugu.

Eliza orduan aldean zatitua arkitzen da gaur (zatiketa hitz hau, hemen, ez dut nahi eta ez sentidu negaiboan hartzen, ezta ere nahi eta ez, positiboan). Egungo Eliza alderdi askotatik ari da zatituago eta ezberdinago bihurtzen, eta hori, nahiz eta Aita Santuak han jarraitu Erroman, katoliko guzian batasunaren agerpen. Eta gaurko artikulua ere Aita Santua, edo hobeto esateko Aita Santutza dugunez, aitatu dugun zatiketa horren agerpen bezala, Eliza barruan Aita Santuarekiko arki ditezken joera ezberdin berak har ditzakegu.

AITA SANTUAREKIKO JOERA EZBERDINAK

—Herri herriko kristauak begiramendu handia izan diote Aita Santuari. Egun ere hala diotela esango nuke nik. Aita Santua ez da edozein. Aita Santua bakarra izaten da gero! Aita Santua, nolabait esateko, giza-mailaz gainetik gelditzen den norbait da. Aita Santuaren aurrean malko gozoak isuritako kristau franko hilko zen.

—Beste askorentzat Aita Santu hori bera giza mailako bihurtu da berriz. Elizako hierarkian azken puntaraino heldu den gizon italiar bat gertatu da. Eliza katoilkoaren buru egiten duena da besterik gabe. Dezakean influentzia ez zaio ukatzen, bainan eragin hori politika mailakoa da nagusiki.

—Beste batzuentzat (eta orain nagusiki eliz-hierarkiaren azken nunturrean daudenei buruz ari naiz) Aita Santua bandera bat da, esannahi oso bat. Hauen joera ez da begiramendu edo inndiferentzia hutsean gelditzen. Haei urrutl bezain hurbil gertatzen zaie Erromako Gotzaia. Hauen joerak biziagoak dira. Hauen Aita Santuarekiko joera Elizaren egitekoarekiko ditzaketen postura ezberdinen ondorio da. Bi talde bereizi ditezke nagusiki:

1) Lehenengo taldekoentzat, Aita Santua, hark dioena, zerbitzariari gosarritakoan esana bada ere, esana dago eta kito. Aita Santuak omen duen guardia pertsonalaren luzapen lirake hauek. Aita Santuaren, eta bide batez egiazko kristau-egiaren gordetzeko beti ernai dauden gudar armatuak dira. Aita Santua salbatzeagatik Aita Santu beraren gainetik pasa behar bada ere, «eutsi goia».

2) Bigarrenengoetako zenbaitentzat Aita Santua Joxepaneko Braulio bihurtu da. «Aita Santuak esan al du hori? Zer esan handirik ez zeukak, halazankoa. Oraindik hortan al gera?». Hauek pozik, kristauok, eta bapitap apaizak, geuregana dugun alferrikako eta atzerakoi sonaren zizpritzin guziak Aita Santuaren bizkar utziko lituzkete. Aita Santua aita-turiko bakoitzean irripar egin behar duzu, eta bi aldetara begiratu, hots, inguruan garbi utzi aurrerakoietakoa zerala.

Kontuak honela diela, Aita Santutza hor dago. Kristau tradizioan zehar garrantzi izugarria izan du, eta hala du gaur ere. Sorterriko kristauengandiko bereizketarakoan, Erromako nagusitzarekiko iritzi ezberdinek burutu zuten banaketa. Luther-ek ere Erromarekin izan zuen etena, eta elkar mespretxu gorri izan diren bi kristau talde sortu ziren. Katolikoan artean berriz, historialar zehar eta gaur ere, egiazko batasun agerpen baino batasunaren iturburu gehiago gertatzen da duen aginte eta eraginaren poderioz.

AITA SANTUA ETA ELIZTARROK

Egungo Aita Santutza baiezteko era konkretuari erraza da kritika bat egitea. Errazegi. Zenbait zentralismo eta agintekeri joera nabarmenegi dira. Hala ere ezer gutxi aldatzen da. Horregatik kritika horretan berriro murgiltzea ez zait batere atsegin. Neork entzun ez dezakeen tokian txalaparta jotzen jardutea bezelatsu. Ni ez noa beraz betiko leloa berritza. Besterik gabe, J. M. Diaz Alegriaren «Yo creo en la Esperanza» liburuko 108 eta 109 garren orrialdeak irakur ditzala aholkatuko nioke nahi duanari. Adar-jotzaile (humorista) baten ametsa agertzen digu bertan gure jesulagun zenak. Praktiko eta amets maila hutsezkoa bada ere, konstruktiboa da honek egiten duen kritika, besterik bada. Eta nola ukatu, amets hori egiaztatutik ikusiko genukeala gustor!

Amets hau egia-bihurtuko bada ordea, badago sortu beharreko aurre-baldintzarik. Aita Santutza egungo eraketa ez da elizaren barruan besterik gabe perretxikua bezela agerturiko zerbait. Hierarkiak izan duen eboluzioa, mendez mende eliza ulertzeko izan den erarekin besoz beso joan da eta gaur ere hala dijoa.

Honek esan nahi du elizak munduan zer egiteko duen beraztertu gabe, eta kristauok dezakegun eginkizun hori egiaztatu ezean, alferrikako dela Aita Santuaren, gotzaien edo apaizen agintetaria gehiegizkoari eztenka jardutea.

Elizak indartsu izan behar badu, egungo estruktura, txikieria batzuk salbo, kategorikoa da. Elizak nagusiki bere segurtasunari kaso egin behar badiu, ez ditzaiogun Erromari askatasun gehiago eska. Kristauok gure sinismenaren egiaztatzean koldar, beldurti, ilargian, beste bizitzarako gertuketa hutsean jarraitu nahi badugu, ezin-egokiago da-torkigu Erromako agintea, babestu egiten bai gaitu azkenik.

Bada esaera zahar bat (nork asmatua den ez dakit) honoko hau diona: «Herri bakoitzak merezi duen aginte-estruktura ohi du». Nik neuk ez nuke esaera hau izenpetuko, bainan beldur naiz hau asmatu zuenak ez ote gintuen kristauok buruan.

BIDE ITXAROPENTSU BAT

Agertu berri da Alemanian bene-benetan interesgarri iruditzen zaidan liburu bat: Reform und Anerkennung kirchlicher Ämter. (Eliz-karguen berritzea eta baieztea). Ez dut uste oraingoz itzulia ditekianik. Hala baledi gomendatuko nioke gai hauek batere interesatzen zaizkionari. Protestanten eta katoliko fakultadeetako irakasle eta laguntzaileek elkar lanean egina da, eta hain zuzen kristauon batasunerako Eliz karguen azterketa bat nahi eta ezkoa delakoan.

Kargu hoiak elizaren tradizioan zer sentidu izan duten aztertzen dute. Kagu hoiak zerbizutasuna zertan datzan, alegia. Azterketa itzaropentsua gertatzen da benetan, eta nik juzka dezakedanez, umekiarik gabe egina. Eliza katolikoak ez du egun reformatuen apaizgorik onartzen. Honek berelekin haien eukaristi batzarrek ez onartzea dakar, eukaristian kristau ezberdinok elkarrekin parte hartu ezina.

Elka-lan honetako azterketak ondoren hau agertzen du: Teologia mailan ez dago gotzaiogan eta apaizgoan nahi ta ez elkarrengandik bereizi behar gaituen arrazoirik. Kristau batasun bidean ez da txantxetako pausoa.

Eliz-kargu bat ez dute liburu honetan aztertzen: Aita Santutza. Puntu honetan sakonagoak dira bi konfesiokoaren arteko konpondu lankideek. Horregatik, azterketa bereizi bat merezi duela erabaki dute elizkideek. Hortan dihardute orain.

Orain arteko ondorenetara, kristau tradizioan agertzen denez, Elizak munduan duen egitekoa azterkatuz iritxi dira. Aita Santutzaaren prolema ere, bai teorikoa eta bai praktikoa, bide horretatik bakarrik aztertu daiteke, eraginkor bihurtu daitekean eran. Azterketa horren ondorio bezala batarik gerta daiteke Aita Santua kristauon batasunaren agerpen. Ez, noski, behin da berriz Aita Santua batasun horren baldintza nagusi dela esan, birresan eta oihukatzetik.

(Beste batez gehiago)

JEXUX MARI MUJICA

ELIZAREN BERRI

ENE ILOBATXOAREKIN
BERRIKETAN, SERIOSKI

Ilobatxoa eskolara joateko prestatzen ari zen. Bidean, haren etxera sartua nintzen. «Egunon» esan orduko, galdezka eraso zidan, galdera sakonez. Ez nuen gogo handirik hartaz jarduteko. Purrustaldi bat izan berria nintzen beste batekin; ene ilobatxoaren gaia ez zitzaidan oso gogoko; ez nien nondik nora erantzun...

Ilobatxoaren amak —bere alaba orrazten ari zen— «etzak erantzunik gabe utz» esan idan. Zerbait erantzun nion.

Neure etxeratzean, berriro nere burura ene ilobatxoaren galderak: «Aita Sainduari Izpiritu Saindua etortzen ahal zaio, osaba?» «Aita Saindua ez ahal da behin ere errantzen?» «Izpiritu Saindua Aita Sainduari, apostoluei bzala, suzko mihitxuraren etortzen ahal zaio?»...

Eta nik ene baitan ene ilobatxoaren aurpegi larriaren irudia galde eta galde. Eta neure buruari zerizkion galderak: nolaz hainbat larrirazi eta kezkarazi hamar urteko neskatu bat horrelako arazoek? nolaz sar erazi adin horretan horrelako arazo korapilotsuak? zelako zerikusia horrela planteaturiko arazoek haur baten fede heziketarekin?

Ene ilobatxoak, axalkeria hura guztia azaldu ziena «señorita» zela esan zidan. Halere, ezin burutu izan nuen ene katrapila harekin. Halako itxuragabekeriako arazoa iruditzen zitzaidan haurrei gauzak hala agertzea! Baina gogorrena, arazo hark beste mila korapilo sortzen zizkidala: nola adierazi ene ilobatxoari, egiaren bila dabile-nean... bera ere Izpirituaren eraginez dabilela? Esaten nion, bai, oraindik orain hila izan zen bere herriko hura ere Izpirituaren eraginez zebilela (ene uestez); baina aurpegitik antzeman nion, ez zidala ulertzen.

Nola adierazi, suzko mihia direlakoak, hizketa modu bat dela? Esaten nion, gaur gauza horren muina adierazteko, beste mintzararen bat erabiliko gendukeela. Baina... ez zidan ulertzen.

Ene burutazio nahasi-mahasi haitan, konklusio honetara heldu nintzen: bide abstraktu samarretik nentzela ene ilobatxoa gauza haiezaz jabetu ahal erazteko. Eta ene irudimenezko elkarriketa berria beste gisa batetara idurikatu nuen.

Jakin berri nuen herriko kasu bat gogorazten nion: herriko haur guztiak, eskolakoak eta ikastola-koak, udalekura joateko prantatzen ari ziren; baina haur bati, ene ilobatxoaren adiskide bati, amak ez zion udalekura joaten uzten; ene ilobatxoa ez zen ondo jabetzen adiskidearen amaren «arrazoinetaz», enetzat aski garbi zeuden arren.

Izpirituaren arazoaz argitasun apur bat kasu horretatik abiatuz eman nizaiokeela iruditzen zitzaidan. Halaxe ekn nion. Ene irudimenezko elkarriketan aski pozik ikusten nuen ilobatxoa. Ongi ulertu zidan, adiskideari laguntzeko asmoa hartu zuenean, Izpirituaren eraginez ari zela esan nionean. Orobat, ongi ulertu zidan, bere amak udalekura joaten uzten ez zion adiskideari lagun egitekotan bera ere joan gabe geratzea Izpirituaren eragina ez zela esan nionean; azaldu bait nion, hartara, adiskidearen ama guztiz lasai geldiduko litza-keela; min hartzekoa zela, noski, adiskidea herrian bakarrik utzi beharra, baina gauzak osorik harturik, hobeago ikusten zela hori, ez eta beste batek amor ematea; jakina, azaldu nion, azken erabaki horretara heldu baino lehen bazi-rela beste pauso batzuk: adiskide talde bat adiskide «zigortuaren» amarengana joan, e.a.

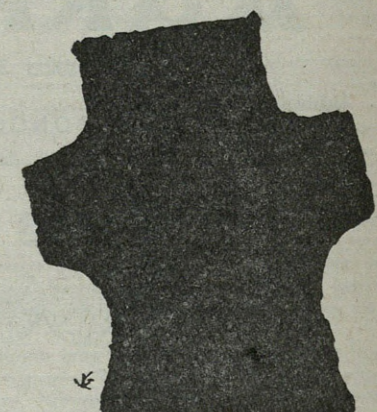
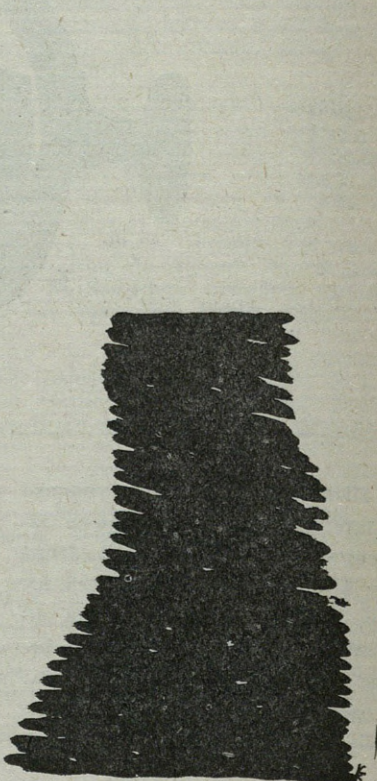
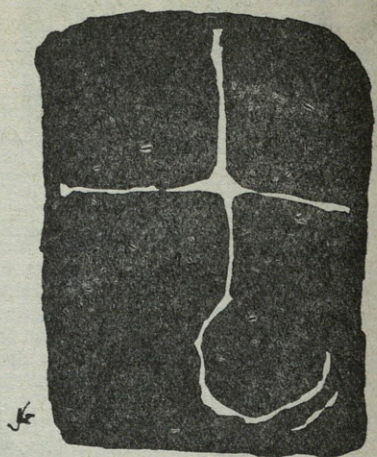
Pozik nabari nuen ene ilobatxoa Izpirituz emandako harekin. Baina zerbait gehixeago entzun nahi zuen. Ez zuen konprenitzen suzko mihitxuraren Izpiritu apostoluengana jaitsi zelakoa; ezin konprenitu zuen, hori guztia hizketa modu bat besterik ez zelakoa. Ezin asmatu nuen nola azaldu hori samur urteko ilobatxoari. Eta ene buruak, jira eta bira, hauxe eman zidan: «zure adiskidearen amak —esaten nion— udalekura joan gabe etxean geldirazi, zerbait adierazi nahi dio; ez dagoela konfor-

me inorekin herrian; hori ezin adierazi dio hitzez, eta jokabide horretaz adierazten dio. Antzina-koek ere, zerbait sakonik adierazteko, halats jokatu zuten: sua Jainko zela uste-edo zuten, eta apostoluak Jainkoz beterik izan zirela esateko, sua jaitsi zitzailela esaten zuten». Ene ilobatxoari arazoaz jabetu zelakoaren poz irria zerion.

Baina beste jakin minik ere nabari nion. «Zergatik esaten digu «señorita» —galdegina zidan ene irudimenezko elkarriketan— Aita Sainduari Izpiritu Saindua etortzen zaio?» Okotz-bigotetan izerdia zeridan. Ez zitzaidan erantzunik etortzen. Jira eta bira, argitasun puskat etorri zitzaidan. Honela esan nion: Txiki-txikitandik beste batzuen beharrean izan zara... gurasoen beharrean. Zer egingo zenuen gurasorik izan ez bazenduen? Horiek jaten, edaten eman zizuten, jantzi zinduten; horiek erantzun zizuten zerbait galdeztan. Familia, herria, gizartea, ez da nahas-mahas bat. Kristau herria ere ez. Izpiritu guztioi mintzo zaigu; baina bata bestearen bitartez. Eta ez edozela. Gidari batzuen bitartez.

Baina, ene ilobatxoa ez zegoen lasai; urduri nabari nuen. Honela galdegina zidan: «Horretaz, nere adiskide «zigortuarekin» nola jokatu, Aita Sainduari galdegina behar ahal diot?» Zorrotz galdegina zidan; ezpainak hestu-hestu eginik. Nabari zuen, ez zuela hori arazo formal hutsa, bere esperientziakoa baizik. Horrez gero, ene erantzuna ez zein hain erraza. Lehenik, beraren esperientzia hura jakin beharko nuen. Baina ene irudimenezko elkarriketan irudimenezko esperientzia bakarrik zetorkidan begi aurrera. Zera esaten zioten gajoari aldamenekoek: batek apala izan behar duela, ama batek bere alabarekin zer egin adiskideek baino hobekiago dakiela, adiskide baldin bazen «zigorturiko» adiskideari lagun egin behar ziola udalekura joateari utzia, e.a. Nik, kezka piska batez, honela erantzun nion: Aita Saindu edo giari batek, Izpirituz jokatzekotan, berak izan behar duela esaneko handiena; Aita Sainduak ez daukala gauzaren bat pertsona bati pertsona bati dekretuz ezartzerik; Izpirituaren izpiritu izan behar duela; Izpirituak pertsonari barren-dik eragiten diola; horrez gero, bere alabatxoa hala zigortzen zuen amak ez zuela ongi jokatu; alabatxoari arrazoinen batzuk eman behar zizkiola; behar bada, udalekuko arduradunen aurka arrazoin handienak izanik ere, erabat harturik, hobe zukeela alabatxoari besteekin joaten uztea... Gainera —esan nion—, nola eskatuko diozu Aita Sainduari zure adiskidearekin nola konportatu esan dizaizun? Aita Sainduak ez du ezagutzen zure kasua. Izpiritu Saindua hartan delakoak, ez du esan nahi, errebelaziorik izaten duenik; jadanik Kristok irakatsitakoa argitzen du Izpirituak, soil-soilik; ez du errebelazio berririk ukaiten Aita Sainduak; ezin asmatu du munduko txokoetan zer gertatzen den.

Eta berriro ere galdezka ene ilobatxoa ene irudimenezko elkarriketan berrian: «Eta nolaz irakasten digu apaiz batek gauza bat, eta besteak beste?» Hura komeria! Horretan ere esperientzia bizia nabari zitzaion ene ilobatxoari. Behin batean, honela kontatu zidan: apaiz batek zera esan ziola: jau-nartu aurreko ordu betean txikierik ahoan ez zegoea erabiltzerik; ea, nik zer nioen. Eta nik farre egin nion. Ez zidan gaizki hartu. Gero ene iritzia azaldu nion. Lasai geratu zen ordukotz. Baina orain-gogaldere honek, bere barren-barrerean prolema hura bizirik zeramala adierazi zidan: apaiz batek gauza bat, besteak beste. Nolaz? Begietan urduritasuna nabari nion. Ez zitzaidan gauza erraza erantzutea. Bere gisako erantzun bat atera zitzaidan: ez da pentsatu behar, zure barneko prolema apaizak edo Aita Sainduak erabaki behar dizkizunik; gehienera, kanpotik bide nagusi bat aurkiztuko dizute, egia nagusi bat, hildogeneral bat; baina, bide horretan ustekabeko gauza asko aurkitu ohi da; nork bere-berea izan ohi du bidea; gauza partikularretan norberak du azken hitza; bide nagusia proposatzean, gehienera, kris-

tau guztiok bat etorriko gara; baina, gero, gauza txikiak, partikularretara jaistean, nork bere esperientzia izaten du; apaiz batek gauza bat, eta besteak beste esatea, gauza normala da, hala behar du izan: norberari tokatzen zaio hartaz iriztea; jakina, horretarako, ikuspegi zabala beharko du batek; gauzak zirritu batetik begiratu, ala Txindoki puntatik begiratu, alde handia ohi da. Esate batetarako, «zigorturiko» zure adiskidearen amak, badiudi, gauzak zirritu batetik begiratzen dituela: uste du, berak herriko beste guraso guztiek baino hobekiago ikusten dituela gauzak.

Horrenbestez, eta azkenik, eta ordukotz, amaitu zitzaion ene ilobatxoari bere jarria. Lasaitu bat hartu nuen. Poztu nintzen ene ilobatxoa, jostari, pozik ikustez.

AMUNSA

ON JOSE MIGEL, GIZON ONA

Sona aundiko gizon baten eguneroko bizitza, interesgarri zaigu. Nolako izaera ote duen? Apala? Arroa? Etxekoekin atsegiña? Bere kidekoekin zakarrondo?

Munduan zear, jakinduria aundi-ko gizon bezela ezagutua den batekin, orain berrogeiren bat urte, bizitua nauzue. Nere aurtzaro eta gaztaroko oroitzapenak bizi berritu bearrean naiz. Oroitzapen oiek gorputzez tiki, baiña jakinduriaren aundi zan gizon baten irudia dakarkidate. Nolako zen Jakintsu ura? GIZON ONA ETA APALA. Nor zen? Euskal Erriak, gaur egunean, biziki maite duen gizona: «JOSE MIGEL BAHANDIARAN JAUNA».

ON JOSE MIGEL AURREKIN

Amabi urte nituela Saturrarango Apaiztegiaren ezagutu nuen On Jose Migel. Gasteizko apaiz gai guziok bildu oi giñan, uda garaian, Saturrarango. Gure ibillaldiak mendira oi ziran eta gure zaintzaille, sarritan beintzat, On Jose Migel. Aritz baten itzalpean jarrita, aurrez inguraturik, ipuiak kontakontari jardun oi zitzaigun On Jose Migel. Beste bat, beste bat zaiotsaten aurrek, eta irriparez, aspertzeke orain ipui bat eta gero bestea leertuko ziren On Jose Migelen ez-paizetan. Bere aapetik entzuna dut onoko au:

«Jakintsu bat, egun batez, itsasora irten zan arrantzale batekin. Jakintsua, arroa izaki eta, galdetu zion Arrantzaleari: Filosofiaz ezer ba aal dakik? Ez, Jauna, ezertxo ere ez. Gizaajoa bizitzaren erdia galdutako filosofia ez jakinik. Badoaz aurrera eta bat batean ekaizt gogorra sortu zen eta ontziak tira bira egin. Arrantzalea eta jakintsua ur gainean gertatu ziren. Oiu batez diotsa Arrantzaleak: Jakintsu, igeri ba aal dakizu? Ez, ez, ez! Gizaajoa, bizitza osoa galdut duzu. Alaxe gertatu ere: Arrantzale ez jakinik, laister zan igerika itsas bazterean; bitartean, jakintsua, bere jakinduria eta guzti, itota galdut zen».

Aurtzaro oitropenak. Leenbizi-ko, zinema ikustea, benetan gertatu zitzaidan arrigarri. Leen zinemako zorion ura On Jose Migeli zor diot. Amaika arratsalde atsegin igerotakoak gaituz mutiko apaiz gaiak, On Jose Migel berberak, bere makinatxoarekin, eman oi zizkigun zinemari esker. Isilla zen garai artako zinea; Otsekiko (sonoro) biurtu oi zigun On Jose Migelek. Begien aurrean ikusten genituen irudi utsei, gatz eta piper ematen bazekien bere tenor abotsaz gure On Jose Migelek. Charlot eta antzekoen pailasoen aurrean gure algarak eta gure parra lertu bearrak, zoriontsu egiten zuten Jakintsu Aundi aren biotz aundia. Aurrean erdian, irri-barrezka, ain apal agertzen zen gizon ura, nork esan ain jakinduria aundikoa zanik!

Aurrekin gertatuetatik, amaika gertalditxo-anekdota izango ditu On Jose Migelek. Ondorengo bi auek bere adiskide batengandik ikasiak ditut:

Erri koskor bateko amabi urteko mutikoa, leenbiziko sartu zen Seminarioan. Gaur iritxitakoan mutikoaren istilluak ez ziran txantxetakoak. Nork bere gelan lo egin oi genuen eta mutikoa ez egon oituta bakarrik lo egiten. Laster ebaki zuan auzia gure On Jose Migelek: Aurraren koltxoia artu, bere gelara eramane, oia egin eta mutiko izutuaren loa zaitu.

Beste batean, mutiko batek ez zuela oinietakorik ibillaldi-paseoa egiteko eta, on Jose Migelek bere zapatak eman omen zizkion. Neurri berdin xamarrekoak zatezkeen nuntz bait aurraren eta on Jose Migelen oinak.

ON JOSE MIGEL, GAIKO ZAINZAILLE

Gasteizko Seminario ederrean, amazapi urte nituenean sartu nintzen. Gerla madarikatura arte, bertako bizilagun izan nintzan. Latiña ikasten zuten aur guzien Erretore eta Filosofo eta teologoaren Erretore-ordezko genuen on Jose Migel. Bere erakusketak Filosofoaren artean egiñkoak ziren.

Garai artan, Seminario guziko gaitxoan Zaintzaille Nagusia zan on Jose Migel. Arretatsu eta gozoki zaitu oi zituen gaxoak. Gela bate-

tik bestera amaika ibillaldi egingakoa On Jose Migel. Gripe aldiaren, gaixoa ugari zirenean, aurrekin kezkatzen zan batez ere: Bi edo iru bisita egunean, tapakiak bear bezela jarri, sukarra artu eta abar.

Jaunari esker, ia beñi ere ez nintzen gaixotu garai artan. Bein orde gripe txar batek oeari jositu utzi ninduen. Eldu zan ni ikustera on Jose Migel. Orioko Arraun-larien argazki pilla bat ageri zan nere ikasketako maai aurrean. Erdi parrez, erdi serio esan zidan: «Oiek al dituk ire debozioko Santuak?».

Seminarioko eguneroko bizitzak lotuera aundia zemaion On Jose Migeli. Etnolojia, Etnografia eta beste bere ikasketarako beta aundirik ez zuen. Nork esan ordea? Ainbat lotuera ekarri zigun gerrak, alderdi batean, askatasuna ekarri zion On Jose Migeli. Esker aundi-rik gabe uxatu zuten Apaiztegitik. Bergarako Apaiztegia, gerra garaian, Irakasle berriekin osatu zutenean, On Jose Migel garaiko Irakasleei, beste itzekin bazan ere, Ogi-jale baizik ez zirala, esan zitzaion. Tiki ziruditen eginkizun aundi asko utzi zuten On Jose Migelek Gasteizko Seminarioan. Gerrari esker, bear bada, jakintza irabazle atera zan. Inork ez daki ordea zer galera izan zuten ondorengo apaizek.

ON JOSE MIGEL IRAKASLE

Jakinduriaren jantzia zegoela On Jose Migel esatea, zozokeria bat iruditzen zait. Nerekiko, Erakusle bezela, On Jose Migelen meriturik aundiena ontan datza: Ikaslearen onagatik, bere ikasketak, bere azterketa eta inestigazioak sakrifika-tzen zekien gizona zala. Ikasleak gauza sakratu ziren on Jose Migelentzat. Arretkek bai lanean jarri bere ikasleak. Itzez ordu erdi batez azaltzen ziguna, guk, kuadreno batean, idatzi bear izaten genuen. Gero, berak, guzia irakurri egin bear. Gure zozokeria aiekin, denbora gaitzea ez ote zuan egiten On Jose Migelek? Jakintza eta azterketa-inestigaziaren kaltetan ez ote zan denbora gaitze ura? Ez zan itzi ortakoa On Jose Migel. Bere jakintza interesgarri bazen, ez zen gutiago bere ikaslearen etorkizun eta jakinduria.

Alferrekoak ziran azken esamirak. On Jose Migelek ongi eza-gutzen zituen bere ikasleak.

ON JOSE MIGEL EZITZAILLE

Gure aurrekoek diotenez, gaste-tan jenio bizikoa omen zen On Jose Migel. Ezitzallea baiño gelago Inspektore. Gogor xamarra. Gozo gutxikoa.

Ez dakit ala zen. Ez balitz, naiago nuke ala izan balitz. Utikan amaren sabeletik santu diren oiek. Oker-rerako grinez jaiotakooi, orrelako santuek ez digute erakutsi aundi-rik emango.

Nik ezagutu nuen On Jose Migel bizi bai baiña patxada onekoa zan, serioa baiña alaia. Noiz edo noiz aserretu oi zan, sekulan ez ordea bere onetik atera. Gozoa, atsegiña, maitea zan nik ezagututako On Jose Migel. Leen ez zala orrelakoa? Bejondeiola On Jose Migeli. Jakintsu izatea baiño zailagoa dala uste det, nork bere burua ezi eta norbere izaeraren joera makurrak zuzentzea.

Filosofiako Ikasle nintzalarik, ezagutu nuen geien gure On Jose Migel. Emazortzi urteko mutil sendoa nintzan. Garai artan eginkizun makurra eman zioten On Jose Migeli: Gure Prefetoak illero epaitzen gintuen eta papertxo batean ezarri gure pekatu eta utsegiteak. Papertxo aiekin ez zuen zer ikusi-rik On Jose Migelek. Emazortzi urte-tik ogeita bat bitartekoak, illero joan bear izaten genuen ordea. D. Jose Migelen aotik gure pekatuak entzutera. Ez dut uste egi-nkizun arek on egiten zionik on Jose Migeli. Baiña, illeroko bisita aiek guri on aundia egiten zigutela, aitortu bearrean naiz. Nola alako noten aurrean ere, sekulan ez itz gogor bat bere aoran, sekulan ez erriarrik. Beti jostalari eta irribarrezka agertzen zitzaigun eta egi-ramen eta errespetoz mintzaten.

Entzuteko beti prest zegoen. Elkar izketa gozoenera berak eramango zin tuen. Arrazoi zurea bazan eta ez Prefetoarena, ez zizun ukatuko. Obea izateko gogoz alde-

gingo zenduen beti bere ondotik. Jakinduriaren aundia dugun On Jose Migel, ez ote are eta aundiago gizatasunez?

—oOo—

Oraindela amabi bat urte, Ataungo San Gregorion Misio Santuak erriari zuzentzen ari nitzan. Ekiñaldi bat, arratsaldean nuen. Baserrietako emakume eta gizonezko taldetxo bat izaten ziran nere entzule. Gizonezko nekazarien artean, sotanaz jantzitako gizon koskor bat ikusi al izango zenuen: ON JOSE MIGEL. Mundu zear, bere jakinduriz ain ezaguna zana, nekazarien artean nere itz kaskarra entzuten. Bere aurrean itz egin bearrak lotsa ematen zidan. Kopeta bear zan nere Maisuaren aurrean mintzatzeko. Ez zegoen ordea beste zer-egiñik. Egun guziz, eten gabe, aste artan

nere entzule izan zan On Jose Migel. Elizkizuna amaitu ondoren, izkalditxo bat egiten zuen nekazari-ekin eta etxera.

Ain apal eta otsan agertzen zai-gun gure On Jose Migel, Nolatan ez dugu biotzez maite izango?

—oOo—

Omenaldia On Jose Migeli... Gure zitalkeri eta efozkorkeriak gure artetik uxatzea litzake omenaldi onena On Jose Migelentzat. Euskal Baratz eta Euskal Kultura lanean gabiltzanok, naiz eta gure iritzietan desberdiñak izan, ikasi dezagun gure Maixuagandik, elkar izketa gozoan, bat bestearentzat, apal, atsegin eta komprensiio aundi-koak izaten.

Arostegitar Jok

Don Jose Miel, ezizaille eta suspertzaille

Don Jose Mielen irurogei urteko lanak, zeiniek neurtu? Berak idatzi dituen aña orrialde bearko genituzke.

Nik arlo ori ez dut ikutuko. Bistan agertuko da, laister bere lan-bilduma osoa argitarako danean.

Bera, ez da idazlan esparru orretan bakarrik jardun; bere ekintza zabalagoa izan da, naiz eta zabalguene gordeagoak izan baditu ere ekintza orrek...

Irakasle izana degu Gasteizko Seminario Aundian, eta bera an zegoan artean izan zuan Seminarioak aunditasun bereizia. Gimnasium eta Idearium aldizkariak (Seminariokoak, alegia) ortxe daude lekuko eta testigu. Ez noa orri ikutzera.

Irakasle zalarik ofizialki egin zituen lanak ere ez ditut aipatuko. Ba al daberterik oraindik?

—oOo—

Bai.

Mutil gazte giñan garai aietan, burruka-garaiko mutil gazte, bizarra labana aundiaz ebakitzen genduenetakoak.

Giroa zegoan aize guztietara zabaldua. Burruka giroa: burruka agintaritzaz lortzeko, burruka kalean nagusi gertatzeko, burruka ideologiak zabaltzeko, burruka ekintza guztietan.

Munduko aize zabalak gure erritik pasa oi ziran; baiña, argi eta garbi, sator-jokorik gabe, moztzoko-jantzirik gabe. Bakoitzak bagenekien nor zein zan eta zer jokabide zeraman. Gaurko egunez ez da ori oso erreza jakiten; badabilzta bai, gauza aurrerakoi eta ausarta balira bezela, orduko esankizun zaarrak berriro...

Burruko giro artan Don Jose Miel genduan argi emaille. Begi-bista zabaltzen zigun. Kultura gaietan eta gizarte arazo guztietan bera genduan leio-irikitzaile. Gure buruko ikusmena 180°tan zabaltzen zigun mundu zabaleko arazo guztietan.

Nik ez dut orrelako beste ezitzaillerik izan!

Izketaldi bakoitzean zekarkigun berebiziko argi-aberastasuna. Eskolatik at ere artu emanak genituen alkarrekin, eta elkarte bakoitzeko krisaillu berri bat pizten zigun gure buruko ganbara illunean.

Itzik jaso gabe, bere esanari inportantzirik eman gabe- apal-apal eta lagunkide baten antzera.

—oOo—

Gai guztiak zetozen egoki bere ezipaizetara, baiña, batez ere gizarte-arteko gaiak, soziologia gaiak, alegia.

Mundu zabalekoak; baiña, batez ere, Euskalerrikoak.

Berak erakutsi zigun mundu zabalarik begiratzen eta Euskalerriaren arima aztertzen, une artako euskal arima.

Erri batek zuztarrak ditu, eta erro oien billa joaten erakutsi zigun Arkeolojiaren bidetik, leizeetako illunpeetan gorde-rik zegoan Euskalerria ezagutzeko: Santimamiñeko marrazkietan, Jentilletzetako lanabe-setan, Urtiagako buru-ezurretan dagoena, alegia.

Baiña ez ori bakarrik, Etnolojia bidetik, guran dirauan Euskalerri zaarra ezagutzen ere erakutsi zigun. Badala Euskalerri zaarreko gaurkotasan bat: orduko leizeetako pentsaerak oraindik ere gure erriaren oitara, esan eta siniskerietan irauten duela, alegia.

Don Jose Mielek berak ematen zizkigun galderak Gabonetako opor-raldietarako, Erantzunak ematen salatu bear genuen guk. Zenbat eta zenbat gizaseme gazte ez ote zituen azterketa lanean jarri! Ori jakituko naikoa da 1921-1935eko Anuario de Eusko-Folkloreak ikustea. Orduko apaiz-gaiek egindako lan ugari arkituko duzue.

—oOo—

Bada besterik.

Eskolatik at, talde bereziekin izan zituan bere bilkunak ere. Euskalerriari buruzko billerak.

Bere ardurapean sortu genuan «Jakin-Bide-Batza» izeneko bazkuna, historia aldetik, arima aldetik, sozioloji aldetik gure Erria aztertze-ko asmoz. Seminarioko Erretorearen baimena lortu genuan 1935 urteko Abenduan. Zazpi illebetetara gerra sortu zan gure artean; beraz, sei illebetak bakarrik iraun zuan alkarte arek. Historia-taldekoak D. Manuel Lekuona zeukatzen buru eta andik sortua da Eliseo Manariakua, Bizkaiko historiagillerik ospetsuenetakoa. Don Jose Mielek bereziki «Sicologia Colectiva» taldeaz egiten zuan lan. Talde bakoitzak, bere aldetik, aztertut bear zuan Euskalerria, galdera-erantzunen bitartez. Baiña, beste-tela ere lan egiten zan.

Ekaizta sortu zanean, joan zitzaigun gure gidaria babes-billa Piri-neetatik aruntz eta gelditu giñan ume-zurtz eta gerrapean. Jakiña, gerrak berekin dakar ondandia eta ondatu zan muintegia ere. Aize bolarak eta ur jasak aurretik eramane arren aziak, beti gelditzen dira bakan batzuk lurrari erantsita, eguzkiaren eta giro oiearen zai. Eta gaur eguneko zenbait lan azi aien emaitza dezu.

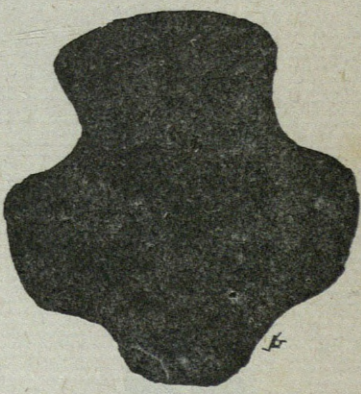
—oOo—

Aranzadi eta Eguren, Arkeoloji-gaietan, Don Jose Mielen lagunak ziran; baiña, Etnolojia berari zor dio bizi Euskalerrietan. Berak jaso zituan il zorian zegoen euskal-arimaren zantzuak, eta bera izan da aro onetan lan egin dutenen suspertzaille eta gidari. Betikoz galduko ziran Euskalerri zaarreko arimaren agerpenak berak jaso zituan eta oiekin arkeolojiaren bideak argitu. Nik uste, gure Erriak ez diola zor diona sekulan ordainduko.

Lan egin dezu Don Jose Miel etenik gabe, gau eta egun, negu eta uda, pakean eta gerran, zarata-garaian eta sil-umean: giro guztietan eta gelditzeke.

Bejondeizula zuri eta omenaldia eratu dutenei. Biotz-biozetik.

A. ARRINDA

Joxemielen lehen urratsak

Alde batetik, Z. Argiako zuzendariren gogoia betetzearren eta bestetik, batipat honetxegatik, Joxemielen dudak zor paregabea zertxobait ordaintzearren heldu diot hain emankorra ez den luma honi. Eta bide batez, irakurleak jaun honen bizitzako lehen urratsak jakin ditzan. Zeren eta ene ustez, eredu-tzat hartzekoak bait dira; eta batipat, guk gaztetxoak.

Joxemiel, duela lauogeita hiru arte jaio zen. Eta Ataungo Perune-Zaharran jaio ere. Kozkortuz edo handituz zihoan, eta soroetan lanean ziharduen gero liburutik eta idazkiz estalita biziko zen (eta bizi den) apaiz humil hura. Bere lehen ikasketak Ataun San Gregorioko ikastetxe nazionaletan egin omen zituen. «Pipar» egitea ere, ordea, arras lakot omen zitzaion; eta gurasoei eskolara zihoala esanik etxetik irtenarren, maiz geratzen zen ikastetxera iritxi gabe. Batzutan, eskola-bideetan zeuden estalpetariko batetan; beste zenbait alditan, berriz, Gomensoroko Intsustiren inguruan iragaiten den autobidearen azpikaldean dagoen bidetxoan ezkutatzen zen. Orain ez ezik, orduan ere ez zen nonbait geldi egotea lakot zitzaionetarikoa. Baina eskolatik «pipar» egite horrek, ez al diu irakurle galderaren bat sorrazten? Gero eta orain liburu artetik atera gabe etsitzen ez duen gizon harek, zelan egin zezakeen adin sakratu hartan eskolatik opor? Hauxe erantzuna erraz aurkitzen ez zaion galdera! Lagunek bortxatzen ote zuten horretara? Ala, ikasteko gogo larregirik ez zuen sumatzen bere barrenean? Ez bat eta ez beste. Hara! Bi arrazoietatik batek ere ez dio lehen egin dudak galderari egiazko erantzunik ematen. Berak dioenez, irakaslea gogor-xamarra eta esku arras nerbiosak zituena omen zen. Eta hor dago kokka! Baita, eskolatik noiznahi «pipar» egitearen arrazoiak ere. Baina ez omen zen irakasle txarra. Gaztelaniz ulertzen ez zituzten gai guztiak euskaraz esplikatzeko omen zizkieten.

Gero, bizitzaren joanean, bere ama zenak zera galdetu omen zion: hots, ea apaiz eginen litzakeen. Berak ordea, ezetz ihardetsi zion. Gure Joxemiel ordea, ez zen nonbait bere esanak aztertzen ez zituenetarikoa; pentsalaria izaki. Zeren eta ama-zenak galdera hori egin ondoren, bizitzan apaiz izateaz pentsatzen ihardun zuen berak. Zenbat eta zenbat jira-bira eman ote zizkion ama-zenaren galdera hari?

Halatan, pentsa eta pentsa ziharduelarik. apaiz egin behar zela erabaki zuen berekiko. Hasia zen ordurako mundu aldrebes hartako gauzetaz seriozki xamar pentsatzen, eta ongarri iruditzen zitzaion bera apaiz egitea. Gainera, apaizen bizimodua gustatzen zitzaion. Eta egun batez, amari bere eritzia agertzea pentsatu zuen, eta horretaraxe ausartu zen. Apaiz egin behar zuela esan zion amari; bainan amak ezetz ihardetsi zion. Arrazoiak: karrera zaila zela orduan ikasten has-teko.

Joxemiel, guztiz konforme ez (zeren eta huraxe bait zen bere grina) bainan amak eman zion ihardepenaren arrazoiak aztertutik eta egia zela ikusirik, isilik geratu zen. Handik egun batzutan, latina zertxobait ikasten hasi beharko zukeela esan zion bere aitak. Eta Joxemielen ez zion ezezkorik ihardetsi. Bestalde baizik! Irriki biziz onartu zuen aita-zenaren proposamendua. Hauzoko Segundo Garaialde izan zuen irakasle. Eta beronekin, ikasi ere ikasi omen zuen latina zerbait. Bai, bai; saiatu faltaz bederen ez zen ikasi gabe geratuko. Ez horixe!

Gero, Baliarrain herrixkako «preceptoría»-ra joan zen latina ikas-tera. Handik, ikastetxe hartatik aletia, hiru hilabetez behin joaten ziren heuren etxetara ikasleak: hots, Eguberritako, Aste-Santuko eta udako oporke-tetan. Joxemiel, Eguberritako jaialdian triste eta ilun etxeratu zen.

Gaztelania gutti, oso gutti omen zekien; eta bere burua itota, irteerarik gabe zekusan. Ezkorra (pesimista) izaki. Bide hari jarraituaz, etorkizuna oso ilun ikusten zuen: berak ezer ikasteko posibilitaterik ez (gaztelara gutti bait zekien eta orduan ere zoritxarrez, ofizialki onarturiko hizkuntza gaztelania zen) eta bere etxean bere etxekoak jo ta ke beragatik lanean. Eta hori, zuzengabekeria handia iruditzen zitzaion. Hara gure mutikoa gazte-rik gizonduta!

Horiek horrela, ez zuen birritan Baliarraingo «preceptoría»-ra bueltatzeko asmorik ekarri. Eta egun batez, bere aitak, zera galdetu zion: ea zergatik ez zuen ikasten jarraitu behar. Eta Joxemielen, kursoaren bukaeran eta azterketen ondoren kalabazaz hornituta agertzeko bel-durra zuela esan zion. Eta zelan ezer ez zuen eginen, ea zergatik haiek beragatik etxean lanean jo ta ke aritu behar zuten esan zion. Orduan bere aitak, inoiz ahanztu ez zaion kontseju bat eman zion: hots, ikasteko gogoia baldin baze-dukun, kalabaza bat nahiz lau sus-penso atera arren ez etsitzeko; etxean ez zitzaiela axola eta.

Horiek entzunik, pozik bueltatu zen Baliarrainera Joxemiel. Ikas-ten ihardun zuen ikastaro osoan zehar, eta iraila iritxi zenean, Gasteizera joan zen bere irakasle eta ikasle lagunekin esaminatzera. Joxemiel, lehen bi kursoetako azterketetara agertu zen, eta bai apro-batu ere alazankoa! Je!

Baina gertatu zitzaion azterke-ta haietan gauza bitxi bainan sa-kon bat. Epaia-mahaian zeuden eta-riko batek, gizon dotore bat ala-jaina, honela esan zion bere «ma-trikula orria» ikusirik:

—Ataungo frutue.
—Ez hola ohittue.

Horixe erantzun zion ondoren Jo-xemielen. Ez al da erantzun egiaz-koa eta benetakoa familia behar-tu batetako seme batek emateko?

Gasteizen, bazkalondan eta no-tak jakin ondoren, beren (irakasle eta ikasle) adiskide baten etxera joan ziren lagun harek agindurik. Etxe hartakoek «pirotecnia» lanto-kitto bat omen zedukaten eta joan ziren mutiko haiei (Joxemiel ere bai) eskutara bat haina «altxafue-go» eman zizkieten.

Pozez beterik eta altxafuegoak leihotatik boteaz etorri ziren tren batetan. Eta Joxemielen azken al-txafuegoa, etxera oinez zetorrela-rik «Umarki»-ko zubian (Ataunera sartzean, alegia) bota zuen.

Etxean pozik ziren denak. Bai-nan handik hilabete pare batera, hain maite zuen ama hil zitzaion Joxemiel. Artean mutikoa zen. Izu-garrizko tristurak gairiditu zuen be-re barnea. Eta urte batzue iragan zuen ama hil egin zitzaioala bere lagunel eta beste inori esaten au-sartu gabe. Arras jota utzi zuen nonbait ezbehar haretzek.

Eta amaitzeko esan dezadan,

apaiz karrera egin zuela. Gasteizko apaizgaitegian egin ere. Gainera, apaizgaitegi honetako irakasle iza-tera iritxi zen urte gutti barru.

Bestalde, jai edukitzen zituen egunetan, Matematikak eta beste zenbait gai ikasten aritu ohi zen. Matematikak dibersio gisara har-tzen zituen, eta kalkulatu anitz egi-na omen da bere mutiko-haroan. Arratsaldeetan mendiren batetara joaten zen Geologia ikastera: hain-besteraino gustatzen omen zitza-ion...! Libururen bat ere eramaten zuen, eta bai irakurri ere zuhaitzen baten oinetan.

Etxean ordea, erabat triste eta ezer dibertitu gabe bizi zelakoan zeuden. Eta errukiturik, «eskopeta» bat ekarri zioten. Joxemielen begi onez hartu zien tresna berria; ez asko gustatzen zitzaioalako ihizean ihardutea, etxekoak pozik gera zi-tzezen baizik.

Eta orai, ez dut uste mutiko-haro polita eta jolastia iragan zue-la esaten inor ausartuko denik. Ene ustez, nahiko bizitza latza eta gogorra jasan zuen bere lehen ur-teetan. Eta ni, hauxe esatera ausar-tuko naitzazue irakurle gaztetxoak: hots, guk eredutzat hartzeko bizi-modua dela bere lehen urteetako. Pentsalaria, etorkizuna aztertzen duena, harrokeriarik eta arinkeria handirik gabea. Horrelako bizitza-ren udaberri bat behar dugula de-ritzat, adiskide irakurle. Eta hori, ene ustez, Joxemielen bizitza-haro horretan garbi ageri da.

Demagun izanen zituela zaputza-diak, eginen zituela gixaixkeriak ere... Baina tira! Orokorki bede-ren, hortan har dezagun eredutzat.

Nik neure aldetik, ez diot apar-teko laudoriorik eginen ne herri-kide honi. Bakarrik, esan ditzaidan, bere lana (obra) ahal dudan neu-rrian ikasten saiatuko naizela. Ze-ren eta ez bait dut uste suz erre-tzeko idatzia izanen dituenik hi-rurehun bat idazki (liburu eta artikulua), gu pertsonok hezitzeko baizik.

Ta beste gabe, mila eta mila es-ker eta agur t'ardi Joxemiel!

Trikuarrieta

D. Joxe Miel, Bertsolari

Inork gutxi jakingo du noski D. Joxe Miel bertsolari ere badu-gula. «La Constancia» gerra aurre-ko egunkarian idatzitakoak dituzu onako auek. «Michel» deituraz izen-petzen zituen. 1908tik 1912ra tarte-ortan idatziaitu ditu. Or doazkizu or-duko idazkera eta guzti.

BIZI GERA?

Guchi gerala gure etsayak deadar egiten dute eta bururik ez daukagula askok esaten digute.

—oOo—

Guchi bagera, ez bildur izan, gure gain aurki zerate, Zertarako ba ots aundiyakin guchiren kontra zatote?

—oOo—

Gañera, gure iritzietan egidunak ta geyenak, zazpireun milla izandu arren, ez dira gauza berdiñak.

—oOo—

Buru bageko bagina berriz aspaldi gñan galdurik, orrelakuak ez dutelako bestek garaitu bearrik.

Gorosabel eta beste kondairala-ri askok Ataungo San Gregorio eli-za dagoen tokian bertan zela uste zuten Atabit-ko gaztelua. Baina D. Joxe Mielek egin zituen azter-

keten bidez jakin dugu ez dela egia. Gaztelu ori Jentilbaratzan egon ze-la erakusten digu jakintsu onek 1916garrenean egin zituen azterke-ten bidez. Ona gazteluari eskaini-tzen dion bertsoa.

ATABIT-KO GAZTELUA

Aran chiki polit bat
Da mendi artean;
Loracho bat dirudi
Elorri tartean.
Muño tontor alaya
Da erdi-erdiyan,
Alchatzen dala gora,
Zeruaren billan
Zuaiztiyak dituzte
Onen egietan
Diran belardi denak
Zaintzen otzaruan.
Agaunza ibaya berriz
Bere barrenean
Biurka jechitzen da,
Suge baten gisan.
Iturri ugariyak
Sortzen dira azpiyan,
Barrundutzen dirala
Belardi berdean.
Anziñan Atabit-ko
Gaztelua or zan
Orain eleiza dago
Beraren tokiyan.

D. Joxe Miel ez dute ukitzen an-zinako gauza zaharrek bakarrik. En-bata eta ekaitz gogor batek sekula-ko ondamendia egin zuen Bermeo-tarren eta arrantzaleen artean. Nai-gabe orren berri ematen digu ber-tsoetan.

EUSKAL ERRIYAREN NAIGABEA

Ujola batek gau illunean
Erruki bage,
Urpera ditu euskaldun asko
Amilkatu.
Euskal-errika alai zegon ta
Oh ez bearra!
Anaitalde bat ekaitz gogorrek
Digu ostu.

—oOo—

Anai maite ta ongarriyak,
Etzerate il:
Biyotzan Jesus duan kristaurik,
Ez da iltzen;
Berak amorez adierazi
Zigun esanaz:
«Nerekin lagun ibiltzen danik
Ez da galtzen».

—oOo—

Bañan negarrez urtutzen dago
Euskal-erriya,
Bere barruna ezin duala
Atsedendu:
Biyotz biguñia estutasunez
Zatitzen zayo:
Malko garratza begiyan sarri
Azaltzen du.

Iltzen zegoen baten itz auek ar-turik, «Ondo il, ondo bizi izateko; ondo bizi, ondo iltzeko. Agur beti-raunde guztirako», egin zituen bes-te bertso auek.

IRUDIPEN UTSA

Udaberriko egun bian
ekuzkiyaren ateran,

loracho eder, churi-gorri bat
sasi tartean zeguan.
Bere gañeko basal gozua
oraindik galdu etzuan;
distiatubaz orri chabalak
izar bat ematen zuan.

—oOo—

Lorecho arrek ikusirikan
edertasun ain aundiya,
beregari zion pozez beterik;
«Nor da ni bañan obia?
Besterik ezin izan liteke
ni bezin eder, garbiya;
belar, sasi ta zuaiztak denak
ezertarako ez dira».

—oOo—

Ala ziyon, da, non choriho bat
saltatzen zayon gañera:
orricho denak banakaturik,
erori ziran sasira.
Andik alzeak, ezin oparik,
bota zituban lurrera;
an chimeldurik, usteldu eta
biurtu ziran autsera.

—oOo—

Orra munduko edertasunak,
jolas da farrak zer diran
irudipen uts, poz laburra ta
amets ederrak buruban.
Ikusirik ba zer dezagun da
zertara biurtzen geran
ikas dezagun ondo bizitzen
Jaungoikuaren Legian.
Bizi luzeko eta frutu askoko lore
izan dugu D. Joxe Miel. Jaunak lu-zaroan gure artean gorde dizalgula
frutu ugariagoak emanaz.

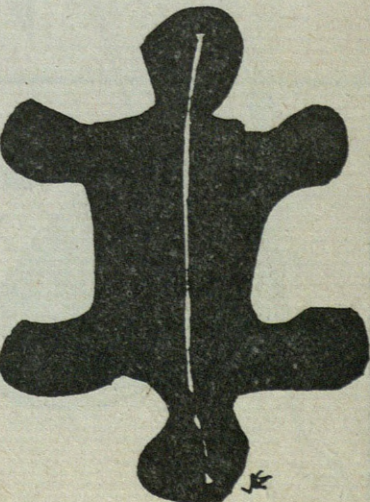
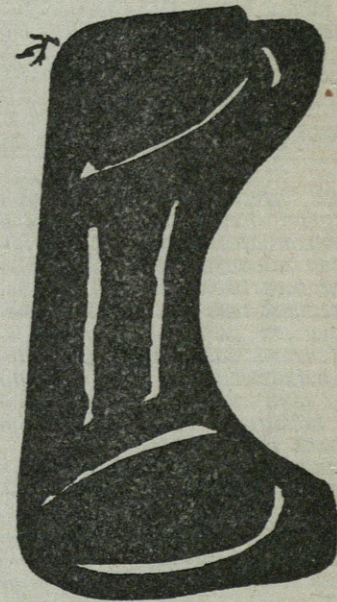
M. ATXAGA

A large, dark, textured letter 'C' with a white outline, set against a light background. The letter has a thick, irregular border and a grainy interior. A small, dark, handwritten mark is visible at the bottom right of the letter.

Esaminan zer eskatuko den jakiteko eta baita horretazko bibliografia, ikus «EUSKERA» XVII (220-222 orr.), Academia de la Lengua Vasca, Bilbao, 1972. Bilbon, 1973ko Maiatzaren 30ean.

Trikuarrieta

J. M. Barandiaranen ikerkundeak eta erlijioa

Lerro hauek lan eder eta bikain bati ezarritako oharidun bat besterik ezin izan; omenaldi batek presaturik egindako aipamen soila. Bainan presak presa dirala, idazlan harrigarri baten egilea dugu gogoan, J. M. Barandiaran, ataundarra; eta gainera, beronek sutsuenik aztertu duen ikaskaia, hau da, «Erligioen Historia» gure artean, kristautasuna baino lehenagoko garaietan.

Gure ikertzaile haundiak lehen euskal gizona du bere langai; gure herriak prehistoria garaian zuen kultura, izadiari buruz zuen ikusmoldea. Eta ikusmolde honen garrantzizko alderdi bat bezala, erlijioa.

Ikuspegi sakon eta aberatsa dabil Barandiaranek erlijioaren azterketa egiterakoan. Berak dioenez, ez dago munduaren ikusgune-rik ez duen herriarik, ingurubirako gauzen ikusgune-rik ez duen giza-talderik. Ikusgune hori gabe, giza bizitzak ez duke zentzurik; eta pentsamolde hori leku guzietan erlijio sinalez jositik azaltzen zaigu, nahiz bakoizkako, nahiz taldekako arlo eta ekinza gehienak markatzen dituela. Horregatik, herri batetako erlijioaren azalpen zehatza egin nahi bada —Euskal Herriarena, guri dagokigunez—, ez dago beste biderik, lehenik kultura osoaren azterketa egitea baizik. Hona hemen Barandiaranen lanari egi-indarra, balioa eta nortasun zabala ematen dizkion oinarria.

ITURBURUAK

1922. urtean euskal mitologiaren laburpena zitekeen lehenengo saioa Bilbaon argitaratu zuen, «Eusko mitologia» zeritzana. Beraz, berrogeita hamar urte baino gehiago dira Barandiaranek nola zen kristautasunaren aurretik gure erlijio arazoa laburki eman zuela. Erlijioen historia aurkezteko-era, asko berritu zuen gure artean, historia honi hain beharrezko zituen oinarri eta zutabeak ezartzen zizkiola.

Aztertu zuen zer zioten gure galari buruz arkeologiak, euskal folkloreak eta historiak. Eta geroztik, hiru iturriok kontuan ditu beti bere ikerketaren azalpenetan. Eta hiru horietatik lan-metodu bezala iturri bat bakarrik hartzen badu ere, azpian datza beti beste bi iturri bese-geak dagiten argibidea.

Historiagileek diotenari bagagoz- kio, idazle zaharren agiriak oso ba- kanak dirala esango digu Baran- diaranek. Honen iritzian, Estrabon, Lampridio eta Prudentziok hemengo antzinako erlijioari buruz esandako hitz apurrek, ezer gutxi argi deza- kete gure alorra.

Arkeologiako aztarren askok, ber- ruz, zerikusia badute siniskai eta siniskizunekin. Eta gai hauek ga- raian-garaian sailkatzen ditugula, lagun dizaigukete Euskal Herriko erlijio prozesuaren zantzurik naba- rienak ezagutuz; eta orobat kristautasuna sustraitu aurretik he- men bizi izan ziren erlijio muetak ere.

Hirugarren iturria etnografiako datoei leku berezia ematea. Kon- tuan eduki, batez ere, Euskal He- rriko mitoak, sinistak eta usa- riozko oikuneak. Batetik, Elezahar eta tradizioak, ur-begi akituezina di- tugu gure gaurko mitologia osatze- ko. Eta bestetik, gai hauek behar hainbateko arduraz erabiliaz gero, lan-metodu egokia daiteke izan —zenbait konparazio bide baino egokiagoa, dela lpar herrietakoekin, dela Australiakoekin—, antzinako pirenetarren erlijioaren zenbait ara- zo argitzeko.

ZENBAIT IDEIA AIPAGARRI

Bizia bezain aberatsa den Ba- randiaranek aztertu erlijio mundu- tik ez da gauza erraza zenbait ideia aipagarri bereizten. Halaz ere, nagusien azaltzen diran gogoeta batzuk hemen agertzeari ongi de- rizkiot.

1.—Euskaldunek bere hauzoko he- rriekin kultura mailako hartuema- nak etengabe izan dituzte; bai- nan bere nortasuna galdu gabe, hori delata. Beraz, alferrikakoa bi- tzake antzinako euskaldunetan be- ste herrietan ez bezalakoa erlijioa bila nahia. Gauza beharrezkoa da orduko euskaldunek beren sineste- tan inguruko herriekin zerikusi haundia izan zutela uste izatea.

2.—Gizabidea erlijioan oinarritu- rik azaltzen zaigu. Lehen gizakien zenbait siniste eta gogotaren eza- garriak aztertzen baditugu, patuke- ria, aztikeria eta irelueria asko agertzen zaigu. «Hauen muin, erro eta oinarria, ordea, gizakiari eta ikusbirari gainditzan eta eragiten dien eta oinarritzen dituen izakiaz gogaiera eta sineste bat: Jainkoz- koa, alegia».

3.—Erlijioa gizonaren bizitzari eragiten dion gogoeta bat da, gi- zonaren bizitza osoa osatzen du- ena; eta ingurugiroko zergauzeta- tik hartzen du bere espresibidea.

4.—Goi paleolitos garaiko ezaug- arriak —lurpeko aztarrenak eta labarrietako pinturak—, folkloreak bildutako gaiekin aldera baditugu, ikus daiteke nola berdintasun eta antza izugarria dagoen pintura eta mitoen artean. Mundu bera, tenplu eta bizileku berak batean eta bes- tean. Euskal mitoei paleolitos ga- raiko ihiztarien itzal eta irudi ber- berak agertzen dituzte eta aditzera ematen.

5.—Eguzkia, ilargia eta lurraren mitoei; orobat, baita, zeru urdi- nari, iturriei, hodeiei buruzko si- nistak ere, dirudienek Neolitikoko garaian dute sarrera Euskal He- rrian, indo-europeo kultura zaharra- ren influentzia pean.

6.—Erromatarren erlijioak eragin zion hemengoari eta askotan bere mitologia-ezaugarrien bidez Euskal Herriko numenak aditzera eman zi- tuen. Herrietako jeinuek eta ehor- tzetak egiteko ere erromatarren garaiko aztarrena dakarte berekin.

7.—Kristautasunari buruz askotan idazten duen ondorea: «Astiro bai-

zik etzan kristautasuna gure artean sartu eta etzitun zearo erauzi al izan antxiñako erlijioaren aztarnak. Maiz, era zaharrak onartu zitun go- go berri batez iazteko... Ala ere, gogoz artu zuten euskaldunek erli- sio berria, eta mendeak mende, er- lisio ortan zintzoki iraun dute aren aginduak biotzonez betetzen, gaur- daño alegia. Oraintxe asi dira oiko- nomi, gizarte eta politika bizi-mo- du berrien eragiñera, irudi berriz antolatu barrutietan sartzen eta aiei darraizkien bizitz arekiko uste berriak onartzen, kristau erlijio- aren gaithean eraikitako antxiñako bizimodua baztertuz».

IKUSPEGIA

Barandiaranek ez du amaitu gure erlijioen historiari buruz daukagun arloa. Berak dioenez, ez du gordai- ruaren estalkia urratzen hasi bes- terik egin. Halaz ere, eman datok gaurko euskal arimak barrunbean daraman alderdi sakon baten berri ematen digute, nahiz eta azpigu- ne hori zatika eta hil zorian azaldu.

Berak egin lanek zerumuga za- bala zabaltzen digute eta han, kris- tautasunaren aurretik euskaldunek edukitako erlijioaren zenbait zan- tzu eta marraztura. Areago, naba- ri dira gure kulturak antzinatean igarotako bidearen zenbait urrats.

Aitor dezagun zibilizazio zaharra lainopean datzala eta ludiaren mu- tureta ertz bizi batzuk dirala guk ikuskatu zantzuak. Bainan itxaro degu Barandiaranek ezarritako lan- metoduez, berak sortutako kultur- gintzarako tresna eta bere inguru ezitako ikertzaileen talde berriei esker gure lehenari buruzko ilun- durak heurri batetan uxatu joango gerala.

AIPAMENA

Gure erlijio zaharrei buruz Ba- randiaranek egin lan osagarri be- zala, beharrezkoa deritzat bere nor- tasunaren dohainak aipatzeari. Er- lijio kultura zabalekoa: Alemanian eta Frantzian ikasketak egina, bere garaiko maisu sonatuenekin; «Er- lijioen Historia» irakatsi zuen Gas- teizko seminarioan; asko irakurria eta erlijio konparatuen barrutian ondo oinarritua.

Aparteko seriotasuna bere lane- tan: iritzietan neurriko, zuhur eta inoiz ere arriskudun iritzi bat em- ten ausartu gabea. Eskertzekoa be- netan esku onetan erori izana hain gai irristalaria den erlijio tradizioa.

Gogora ditzadan bere bilduma zabala eta azterketa zehatza: ur- teen buruan aritu izana, etenga- bean, ikerlari zuhur eta langile; eta urteen buruan, baita, bere ondoreak berak idatzi ahal izana.

Eta nola ez hemen alpa, J. M. Ba- randiaranen erlijio nortasuna: bizi- tzez eta mintzatzeko eraz gure ar- teko erlijiodun gizon argia, iritzi- etan argi emale eta esenpluz ikas- bide eskergarria.

JUAN MARI LEKUONA

UZTAPIDEREN OMENEZ

Abeslari saioa — Ekainaren 9-an — Gaueko 10-etan

Lurdes Iriondo
Xabier Lete - Julian Lekuona
Peio eta Pantxo - Oskarbi
Antton Valverde - Gorka Knörr
Benito Lertxundi

Bertsolari saioa — Ekainaren 10-ean — Goizeko 11-etan

Aurkezle: Lexoti - Lizaso
Gaijartzaile: Juan Mari Lekuona
Bertsolariak: Mugartegi
Arozamena
Xalbador
Mattin
Mitxelena
Lizaso
Agirre
Lasarte

MITXELENA

ORDULARI ETA BITXITEGIA
Dei honi jarraituz bazatoz
zure erlojua KANARIAS bertan
baño merkeago erosiko duzu

Matxin Arzu, 1

ONDARRABI

ATE OPARIAK

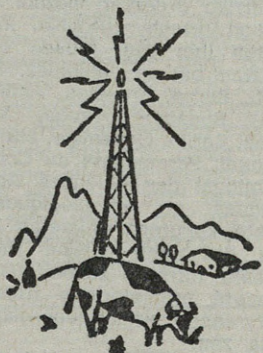
GAI TA IRUDI POLITENAK

Victor Pradera, 2
(Esquina Zubieta)

DONOSTI

Donosti'ko
Erri-Etxe'ko Aurrerki Kutxa

EUSKAL IRRATI SAIOAK

Banen baneko azikai
Ongarri ta abonoak
Belar Zuloak
Erosi edo berritzeko diru
aurreratzea
Baserri, lur-tresnak ta abai
Torelavega'ko Perira joan
etorriak

Baserriaren alde

Ez Merkenak

Bai Onenak!

Janari bidez izaten dira
ganadu on, indartsuak,
Eta nora jo jakin bear du
baserritar burutsuak,
Berebiziko aragi pillak;
gañera esne putzuak,
Oiek guziak berekin ditu
Fanderia'ko pentsuak.

FANDERIA

ERRENTERI

BLAS DE LEZO

ETXE ONTAN DAUZKAZU SAGARDO, ARDO GAIN-GAINEKOAK
ETA EDARI GUZTETATIK

Blas de Lezo Kalea, 6
Urrutizkile 41 20 05

DONOSTIA

DEPURACION DE AGUAS S. A.

Ur lanetan eta zereginetan berezia
edangarri, lantegiko eta igeritako urak gertutzeko
zikindutako urak garbitzeko.

Urrut. 32 37 00 - 31 00 10 - 32 37 01
Gordoniz, 44

BILBAO

HARRI-AROKO ARTEA

Maisu izan dugun

J. M. Barandiaran Jaunari

J. S. M.

Gure lurraldeetan, gizonaren arrastoa, behe Harri-arotik dator; baina artetzat har genezakean lanik, tresneriatik aparte, ez da aurkitzen Harri-aroren erdi-aldera arte. 1970ean Axlor-en (Dima, Bizkaia) Barandiaranek bilatu zuen harrizko irudia dugu zaharrena. Mustier-aldikoa (Musturiense), 40.000 urtetik gora izango ditu. Homo primigenius-engandik orain arte ezagutzen dugun agiri bakarra.

Goien Harri-aroko kultura, 40.000 urtez lehenagotik 8.000 arte, Crô-Magnon izeneko gizakien garaia, askoz ere hedatuagoa aurkitzen dugu, materialez ugariagoa, aberatsagoa eta honegatik dugu ezagunagoa ere. Garai honen barruan badira Aurinak-aldia, Solutre-aldia, Madalen-aldia eta Azilaldia deitzen direnak, oso aberatsak artearen aldetik, eta arkeologoak Franko-Kantabriako kulturatzat aipatzen dutena. Gizonaren arterik zaharrena noski. Jakina, Harri-aro erdiaren azkenaldetik hasita goruntza.

Artearen ugaritasunez Madalen-aldiak du garrantzirik gehien, batez ere hormetako pinturengatik: Etzeberri, Sasixiloaga, Isturitz, Altxerri, Ekain Goikolaua, Santimamiñe eta Venta de Laperra dira Euskal Herrian. Baina kultura honek gaurko Euskal Herria baino muga zabalagoak zituen. Frantziako Dordoina, Ariège eta Lot erresumetatik Espainiako Kantabriatik zehar Galiziara arte, hun haizutotatik gora dira heziketa berdintu honen aztarnak dituztenak. Harrizko tresna edo lanabesak, hezur grabatuak eta abar, teknika berdinean landuak daude, mutur batetik besteraino. Baina horietako pinturak haizulo gutti batzutan bakarrik daude. Agerian dago hezikera berdinezko girotik heldua dela. Bai tresnetan eta bai irudiak egiteko moldeetan, era berdinak sumatzen dira. Batetik bestera diren bereizkuntzak oso ttipiak bai dira.

Orduko gizonak beren garaiko abereak dibujatzen zituzten, ihizean edo arrantzan aurkitzen zituzten abereenak. Hauen irudiak hormetan, harrietan eta hezurretan egiten zituzten. Gizonak bizi ziren harpeetan eta berek erabiltzen zituzten harma, tresna eta lanabesetan. Inoiz eskulturak ere bai, buztinez edo hezurrez. Musikaren lehen arrastoak ere ordukoak ditugu, zeren Isturitzen eta Atxetan hezurrezko txilibituen aurkitu bai dira.

Horman dibujoak egiteko, azaltzen denez, honetarako toki egokiak aurkitzen zituzten edo beste la hormak lantzen zituzten. Honetarako ere bazituzten beren teknika bereziak: berezko formak aukuratuaz, Ekaingo bisontak egiterakoan bezala; edo aurrez egoki eratuz, Altxerriko irudietan azaltzen denez; inoiz lerroak harriz irekiaz, Irutitzeko orkatza egitean bezala; hurrengo, irudiaren barru eta kanpoaldeak zulaturki, lerroa kanporuntz utziaz, Altxerriko orkatza bere lepoan axeria duela agertzen den bezala; baina, gehienetan, ahal den hormarik berdinena bilatuaz, beste gabe pintatzen zuten.

Esan dugunez, pintatzeko eran ere bada hezikera mugatu baten agiria. Molde berdinei jarraitzen zaizkie, hasi Dordoina eta Ariège-tik eta Asturias alderaino, behinik-behin. Gaiak berdinak izatetik aparte, dibujatzeko estiloa ere berdintzua dute. Zeren, bazuten estilo berezi orokor bat, irudiak expresioz indartzeko parte batzuk handitu eta beste batzuk txikitu edo mehetuaz; tarte bat zuri utzirik prespektibak zaintzean, atzerago dauden zangoetan garbi azal-

tzen den bezala, pinturaren argizko alternantziak gordeaz.

Honez gainera, oraindik haruntzago joan gintezke. Errepikatze ordenamendu bat ere nabari da; horma luzeetako frisoak dibujuz hornitzea, hutsuneen betegarri irudiak formaz aldatzean, eta abar. Hutsune betetze hauek ere, batzutan familia bateko abere taldeez. Honela dira Altamirako (Santander) bisontak, Ekaingo (Gipuzkoa) zaldiak, eta batez ere Lascaux-ko (Dordoina) orcinak igerian, Rouffignac-eko (Les Eyzies) mamutak, eta Teyjat-en (Dordoina) bilatu zen hezur batean dagoen orkatz taldean batez ere.

Harpeak etxe zituzten gizon ihiztari haiek elkarren arteko harreman estuak zituzten, agertzen dugun Franko-Kantabriako lurretan.

Estilo gordetze hau, ez da Madalen aldikoa bakarrik, Aurinak-aldian ere nabaritzen da, garai honetan egiten ziren hezurrezko eskulturetan ikus genezakeanez. Alde batetik makila-burutzat jotzen diren irudietan eta bestetik emakumezko irudietan. Emakumezko hauek, Harri-aroko venus-ak deitza eta etorri dira. Gainera, irudien estilistazetik sinbolu abstrakto bihurtzen dira: Brassempouy (Landes), Lespugue (Garonna goian), Laussel eta Sierreuil (Dordoina) ditugu mailaz maila adigarriak bereizienak. Baina hauen kideak ere badira, Willendorf (Austria) eta Savignano (Italia).

Glaziarren ondotik ezagutzen da arte estiloen aldaketetarako grina, sinbolu hutsen abstrakzioetara joaz, Azilaldia arte. Mas d'Azilgo eskola horrela bait da. Gure eskualdean Ermitia, Azpitarte, Uriaga, Lumentxa, Atxeta... harpetako hezurretan bilatu dira honetarikoa aztarnak.

Hauek ditugu giza-gogoaren lehen kezken agerpenak, plastikazko artearen adieraz-bidez heldu zaizkigunak.

Adiarazi dugun abstrakzio sinbolioja, hutsa bihurtzen da. Gizonak, bere aurrerapen ibilian, bizi moldeak aldatzen ditu eta hauekin batean doaz ideiak eta sinesmenak ere aldatuaz. Aldakuntza hauen baldintzei lotzen zaizkie arteak ere.

Lehenago ihizetik eta arrantzatik bizi zen gizona; Mesolitos garaiko Azilaldetik abere hezitzaiek ezagutzen ditu eta Neolitos garaian abeltzaintza izango zen gizonaren bizi-era nagusia eta larreak aprobetxatzeko tokiz aldatuaz ibiliko zen udako lekuetatik negukoetara. Arte lanak zeharo sinbolista bihurtzen dira Aurkitzen diren irudiak oso gutti eta irudipenezko zirriborro edo eskema hutsak dira.

Garai honetan, monumentu berezi batzuk azaltzen dira: hilobitzat egiten dituzten trikuarriak, dolmenak, Naturalezaganako siniskera nabari dute, guziak sor-kaldera begira egiten zituztenez, eta giza-hezurren artean lanabesak eta kutunak bilatzen dira, siniskera berrien adigarri. Lurrezko ontziak ere arkitzen dira apaingarri abstraktoekin. Baita ere metalezko lehen arrastoak. Eta, ondoren, kultura mota honi jarraiki, kromlech deitzen direnak, lurrean biribilean ordenaturik eta tinkaturiko harriak. Hauek ere, dolmenak bezala, geografia aldetik leku jakin baten barnean estilo berezia dute; L. Pericot-ek estudiatu dituzenez, kultura hau, Atlantika-Pirineoetan mugatzen da, erromani-zazioaren aurretik izan zitekean Euskal Herrian. Guttienek, esan genezake, euskal kulturaren sustrai zaharrak, hizkuntzarekin batera, garai hortatik datozkigula.

Juan San Martin

ARTEA LEHEN HISTORIAN

1.—BEHARRA ARTE BIHURTZEN DENEAN

Gizona eta artea ez ditzakegu elkarrengatik berezi. Cromagnon gizona aipatzean, Lascaux, Ronfignac, Altamira, Ekain nahiz Santimamiñeko harzuloetako margoak datozkigu gogora; Lespugneko emakume-iruditxoak datorkigu oroitzapenera. Lehen Historiako artea, izatez naturalista eta ihiziaz idurikatzen dituen arte hori, Paleolitos Harroan ehizetik bizi ziren gizarteri lotua dago herstuki.

Lehenik, arte formak noiz agertu ziren ez da garbiki jakina, noski, ez eta arte horren galtzea eta arte horren izatearen arrazoiak. Baina beti harrigarri zaigu ihizien irudikatze horren xuxentasuna eta giza-irudiren karkiturizazioa.

Orain dela mende t'erdi ediren zen, aurkitu zen, lehen historiako arte honetan, zenbat irudi har daitzeko egiazko arte-obratzat? Irudi denek dute etnologi-historia balioa, baina era berean ote dute estetizakzkoa?

Idi, zaldi edota arrain baten bozetoz buztinean egindako marra batzuk, 30.000 urtek aberasturik, ikustea hunkigarri zaigu. Baina ez dute eskatuko, noski, Santimamiñeko nahiz Ekaineko zaldegiko irudiak ikustek gudan, arrazoiz, sortzen duen zoramen eta beroa.

Aldien sakonetik irtendako giza obra batek egiten duen barne-zirrara, arkeologiak zaharra delako eta kontenplazio baten ondoren sortzen den arte-zirrara ez dira gauza bera. Lehen-Historiako arrastoz guziak ez dira danak artelan bikainak; zenbaitetan artetik oso urrun daude. Esbozoak, bozetoak, saiakera traketsak zenbaitetan, gaitziki ateratako irudiak. Denak ederrak eta jakingarriak ikasiarentzat, baina hori beste kupela bateko sagardoa da.

Daliren, Matisseren edota Velazquezen obretarik hoberenak hautatzen diren bezala, ez da erraz lehen historiako obretarik hautaketa bat egitea, zeren eta hori egiteko estetika-eritzpideak subjektiboak bait dira. Haatik, ahaleginak eginak dira, lehen historia-munduan ere kalitatezko obrak hautatzeko, aukeratzeko.

Pyrenne mendi edo Auriñamendi iparraldeko harzuloetan aztertutako 727 zalditarik, 93 irudi nabarmen-tzen da bere kalitatez, hots, % 12. 118 basaidietarik, 16 dira kalitatezkoak, hots, % 13; 123 orkatzetarik, 20 dira kalitatedunak, hau da, % 16. 56 hartzetarik, 8, hau da, % 14. Hitz batez, Toulouseko Institut d'Art Prehistoriqueko ikasleek aztertutako 1544 irudietarik esan dezakegu 236 irudi dela egiazko estetika kaliteduna, hots % 15. Zaldia, basakerra, orkatza, eta basaldia dira estetika maila gorena hartzen dutenak, agian beste asko baino mailazgo irudikatutik daudelako.

Dena dela, bai urrun geratzen zaizkigula numeroak eta hitzak berak ere lehen historiako arte-obra atzeman nahi dugunean. Nolako zentzua eta iaotasuna, nolako dibujoa eta biziarekiko amorioa adierazten duten margo horiek!! Sotilak bainan sakonak, soilak bainan arras modernoak.

Artearen teoriarekiko bere irakasledietan Ricard Salvat-ek dioenez, erraza da Picasso moderno izatea, aurretik 20 mendeko historia eta antz kultura baitu.

Eta hala da. Oraingo artistak bere gogoan daduka bildurik iduripenezko museo bat —Txillidak, Mirók, Picassok—, horrek babesten eta oinarritzen baitu horien lana, alderdi batetik bederen. Baina ez zen horrela lehen historiagile artistarentzat, honek izadiaren aitzinean jarrera bat hartu behar baitzuen eta gainera bere aztarna erantsi hari eta horretan, bereganatu eta bere egin. Arte sorketaren lehen uneak inoiz baino minberagoak izanen ziren, noski, hala nola erdimitan.

2.—LEHEN HISTORIA ARTEA, HISTORIAN

Bainan pixkanaka, bereganatze nahiz horrek, gizona zenbaitetan sinbolioetara eta beste zenbaitetan irudikatze eramanen du. Horrela joanen da kimatuz, muskilduz; ge-

ometria, apainketa, abstrazioa nahiz irudiktzea izanen da.

Ehiztariak, sorginak edo aztiak ihizien urratsa eta keinua maiteko du, bai eta harria ere, nahi gabe ia, bere egunen historia egiteraino. Honela keinua, beharra, arte bilakatzen da eta, zenbaitetan kalitate handiz.

Horrela, bada, Altxerriko harkaitzetan egindako marra hain dira soilak eta abstraktoak, non uzten baitute oso atzean Tapiés baten obra; Bruniquel eta Santimamiñeko ihizi estilizatuek izadi edo naturaren aztertze handiagoa adierazten dute eta hormaren koskez baliatze handiagoa Egiptoko nahiz Mesopotamiako animalistena baino; eta Almadengo signuak sakonagoak dira Miró nahiz Klee-ren grafismoak baino.

Lehen Historiaren lekuko hauetan, estilizazioa, marrareriko zaleztasuna, sotil izan nahia eta koskaz baliatzea guzi hauek dira bereizkuntzarik nabarmenenak, estetika alderditik.

Bestalde, arte obra hauek izenik gabekoak dira, bainan uka ezinezkoa da «maisua» baten eragina, harzularik garrantzitsuenetan batik bat. Hala Rouffignac eta Lascauxko maisuak. Dena dela, haien izenak isiltasunik isilenean izkutaturik daude. Nolako apaltasun-ikasbidea ematen digutela, gero, kultura munduan mugitzen garenok. Gaur egun, izenpe edo firma batek koadro eta

eskultura berak baino gehiago balio bait. Horra Lespugneko Venus eta Mentogoa, Tell-ko irudia edo Afalingskopko aztia, hori adieraziaz.

Joandako aldiren ilunbetan den arte honek, erro sakonak izan ditu gure Herrian ere. Aranzadi Elkarteari esker batez ere, etnologia azterketa izugarri bat egin da, eta aurrera doa egun. On litzateke estetika ikerle edo inbestigadore baten horiekien batera lana egin ahal baleza, Herrian ediren den, aurkitzen den materiala aztertuz. On eta interesgarri eta, ene ustez, egungo Euskal artistaren arimarentzat ondorio izugarrikoa; zeren ez baitzekake aisa arterik sor, bere artearen iturri eta erroak ezagutzen ez dituenak.

Horra Oteiza. Jende gehiago behar dugu. Gorengo mailan aztertuko duen eta interpretatuko duen jendearen oldarra eta aldi berean, gure harzuloak denon onerako eta probetxurako antolatuko dituen jendea.

Honetan, antz lan egin da gure Herrian. Baina denon artea, askoz gehiago egi genezake. Gure artearen erroak sakonak eta sendoak dira; aztertu egin behar ditugu, ikusi eta ikertu. Ekain edo Santimamiñe behin ikustek, museo nahiz liburu bat askotan ikustek baino gehiago du; gaztetu egiten du.

EDORTA KORTADI

Altxerrin agertu ziren arrain bi

LEHEN HISTORIA

ARTEAN

(eta II)

Aurreko lan batetan Lehen-artetik zer nolako arte-lanak heldu zaizkigun agertzen saiatu ginen. Arte ibil-korraren adibide batzuk ere jarri genituen.

Gaur arte haren esanahiaz esan direnaz mintzatu-ko naiz. Gaur aurrean dituzun artelan hoiek harkaitzetan egindakoetatik aukeratu ditut.

(Lan hau egiteko B. Otategiren liburua erabili dut, hango bilduma aski ongi iruditut bait zait).

ARTEAREN ESAN NAHIA.

Lehen-Historia ikasketak hasi zirenean lehen gizakiez zedukaten iritzia hau zen: Haiek erabat basati zirela eta haien arteak gizadiaren umealdia adierazten zigula.

Geroz ordea, artelan berriak agertzen joan direnean eta etnologiak bere argia eman duenean ustez aldatu dira lehen historiagileak.

Zer esanahiari begira jarri direnean teoria asko sortu da. Haietatik batzuk hemen dituzu:

1.—ARTEA ARTEAGATIK

Lartet ta Christy-k eman zioten hasiera iritzi honi. Ez da, hauen iritziz, gauza gehiegiren bila ibili behar lehen artea aztertzean. Denbora pasa zeudenean egindako lanak bait dira, nahiko ehizi eginda gero.

Lehen gizarteaz eduki litekeen ikusmenik arinena da hau, eta etnologoek gaur lehenean dirauten herriak aztertu ondoren ikusi duten konplexidadeak isilarazi ditu beste hauek.

Arte ibilkorretan, hezur eta bestetan hauek dioten bezala egindakoak ere izango dira noski; ez dago ukatzerik.

2.—AZTIKERIA

Salomon Reinach izan zen Goi-Paleolitos haroko harkaitz arte lanei majiku esanahia erantsi zieten.

Izan ere arte lanetan hau agertzen da:

Harkaitzetako irudi gehienak ihizienak dira.

Hauetatik askok beren gorputza gezi edo fletxa eta mantzez zulaturik du.

Harkaitz irudiak harzulo-etako toki izkutuenetan gor-derik daude.

Ihizi gehienak jaten zituzten ihizietakoak dira.

Iritzi hau dutenen ustez, lehen-gizonak, marrezutako ihiziak benetakotzat zeduz-

kan eta ihizi-irudi hori menpera bazezakean egitazkoa ere gero menperatuko zuen ustea izanen zuen.

Abate Beuil-ek (1877-1961) benetako indarra eman zion iritzi honi.

Gizarte haietako erreallitate osoa esplika ez badeza ere, ziur aski indar handia zukeen aztikeriak orduan ere.

3.—IHIZI GURKETA

Batzuen iritziz ihizi batzuk gurtuak izatea ez litzake harritzeko gauza, herrien edo familien gordetzailer bezala hartuaz. Hitz batetan Totem bezala hartuaz.

4.—ERNARITASUNEZKO AZTIKERIA

Gizarte haien janaria ihiziak ziren. Ihizi ugari izatea beharrezkoa zuten. Gure zuloetako ihizi irudi batzuk ernari daudela dirudi.

Gizakietara ere zabal daiteke ihiziaz dioguna.

Beharbada "Ama Jainkosa" baten gurteta adieraziko lukete seksu aztikeria hoiek. Zein ote zen lehengoan aipatzen genituen "Venus" haien egitekoa?

Gizakien irudiak ez dira ugariak harkaitz irudietan. Batzuetan ez da erraza gizonaren itxura ikustea. Agertzen dira baita zakil eta alu diruditen marrazkiak ere. Iritzi hau dutenak badute, noski, bere arrazoia honela pentsatzeko; gehienak ere ikuspegi bakarretik dena ikusi nahia litzake eztabaidarako gaia.

5.—LEROI GOURHANEN IRITZIA

Honek dio: "Goi-Paleolitos haroko artelanak ezin daitezke gaur lehenean dirauten herriek eskaini dezaizkiguketen datoez interpreta. Orduko artegintza, garai haietako ikuspegi baka-rrik azter daiteke jator eta zientifikuki".

Ateratzen dituen ondorenak ateratzeko bi oinarri hauek darabilzki:

—Ihizi irudiak zein aldetan dauden eta zenbat neur-tzen duten.

—Beste ezagugarriak (le-rra, puntu, gezi, tab) nun eta nola dauden.

Berak bi sail berezten ditu, zaldi saila edo "A" eta bisonarena edo "B". "A" sailean ahuntza eta oreina ere sartzen dira eta "B"-n larre behiak ere bai besteren artean.

"A" sailekoak sarrera eta tokirik izkutuenetan agertzen dira, nahiz eta erdi aldean "B"-koekin nahasirik agertu.

"B" sailekoen artean emakume irudiak ere agertzen direla-ta Seksu esanahi bat duela saiiketa honek, dio. Hala "B" sailekoak sinbolo emeak lirake eta sinbolo arrak "A"koak.

Gainerako beste ezagugarriak ere bi sailetan banatzen ditu: gezi edo fletxa, lerro eta puntuak "a" sailekoak lirake, arrak alegia eta hiruki edo triangulo, rectangulo eta abar "b" sailekoak, emeak beraz. Egon ere "a" saileko ezagugarriak "A" irudiak dauden alde beraietan daude; orobat "b" eta "B" ere.

Honela "a" edo "b" sailekoaren orde zizon bat edo emakume bat ager daiteke.

Goi Paleolitos haroko artegintzak, lehen gizaki haien mundu ikuspegia eskaintzen digu, abstrazio mailan eskaini ere. Ikuspegi hortan seksoak oinarritzko zerikusia luke.

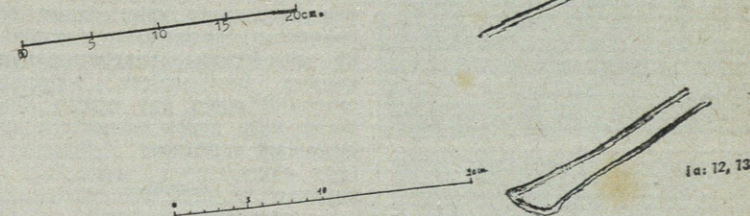
Estetika aldetik ere azter daitezke lan hauek Edorta Kortadik zerbait agertzen digu aldameneko lan batetan. Erraza omen gaur artista moderno izatea, erdimitinak ordea garai haietan.

Behin baino gehiagotan Jose Migel Barandiaranek honen antzeko zerbait esan digu: "...gure lanaren bidez liburu bateko hizki edo letrak ezagutzen ari gara, hitzak ere osatuko ditugu behar bada, bainan ez gara sekula irakurtzeko gai izanen". Gauden sasi-interpretazailer-garairako egokia agian, bainan gogorra ene belarrientzat. Ez ditut alfer-rtzat jotzen hainbat jakint-suk egindako lanak, ez eta ere Don Jose Migel berak azken 60 urtetan eskaini dizkigunak.

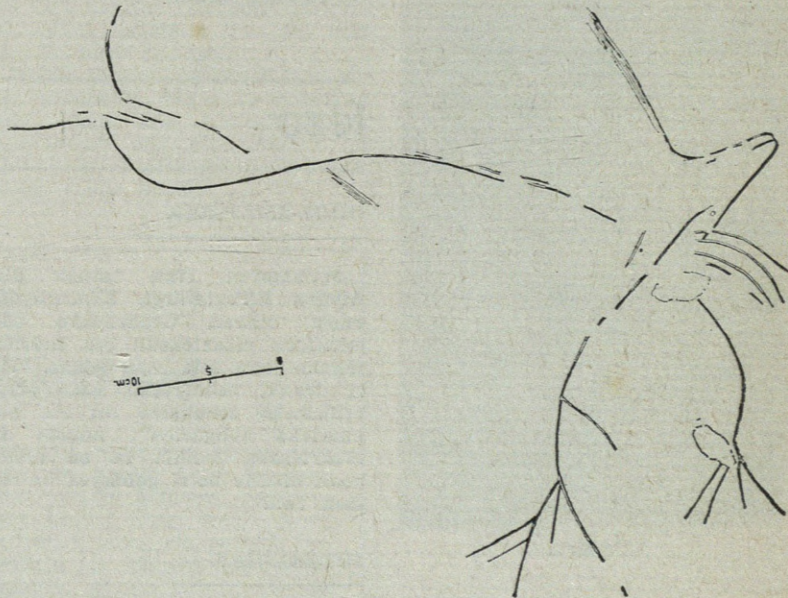
Gizonaren bizitzan, "seku-la ez" batek hauspo zulatu-ari gertatzen zaiona dakar. Egindako lana aurrera bide dela derizkiot eta egun hau-etan bere herritarrek D. Jose Migeli eskaintzen dioten omenaldian bertan izaterik ez badugu ere, bihoakio le-rra hauez gure eskerrona.

Zuk letrak nola ondo bil ederki erakutsi diguzu eta irakurtzeko bidean jarri. **ESKERRIK ASKO D. JOSE MIGEL!!!**

Marzelino Aizpurna

Altzerriko (Aia-Orio) elur-orein bat. Bere lepoan azeria. Biak marrazturik daude.

Ekaineko orein marraztua. Ikus gorputza saiteska balego bezala marreztua eta adarrak aurrez.

EKAIN-en diren hartzak. Handienak 75 zm ditu. Ikus gorputzean duen mantxa.

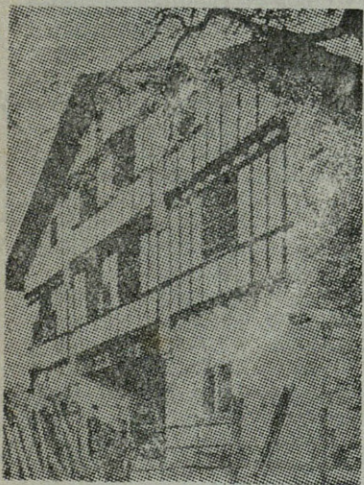

Irun

Azpeitia

Ezpeleta

Zerain

oiartzun

IV. BERTSOLARI JAIALDIA

Usuarioari nahi diogu eutsi. Horregatik urte oro bezala, aurtun ere, laugarren aldiz hain zuzen, bertsolarien kanta saio jator bat eratu nahirik gatoz.

Jaialdi bat egin nahi genuke: bertsolaritza buruz beti izan ditugun asmoekin leial izanez; eta, eratzaille guzien erabakiz, gure artean bizi den Uztapideri eskeintza, gainera...

—oOo—

Herri maillako kultura, bertsolaritza berrutian, bertsolariak ezekiz, entzuleke ere osotzen dugu. Eta bertsolaritza eragite hutsez aparteko jaialdi bat prestatzean, kantariak bezala bertso-zaleak ere ditugu gogoan.

Leku eta giro bereizi batetan, gaiak jarri eta saioa egiteko molde aukerazkoetan, han izango geranok behar dugu eduki benetako jaialdi biza: bertsolariak egiazko sortzaille dirala, eta entzuleak ere nolapait egiazko egille, azpi-giro bizi batez laguntzen dutela.

Era hontan, bertsolari eta entzuleek denek izan dezagun zer egin, zer ikas eta nun goza, gure kultura herrikoien urte oroko loratze eta agerketan.

—oOo—

Eta aurtun Uztapideri eskeintzen diogu gure jaialdia.

Kantuz ari zela mututu zitzaigun txoria. Nahiz entzuleentzat, nahiz eratzailleentzat, aurtengo bertsolari egunean dugun gauzarik nabarmenena Manuelek uzten duen hutsunea da. Hutsune haun dia.

Baiñan guretzat hain mingarria den eskasia hori, ahal dugun neurrian hornitu nahi genuke. Hutsunea bete, gure esku dagon bide bakarrean; bertsolarien familiarteko giza-legean: Oiatzun inguru gauden bertso-zaleek Uztapideri omenaldi sutsu bat egingo diogu, berak hain gogoz eskuartzen zuen bertsolari egunean.

—oOo—

Pozgarria zaigu bertsolaritza maite duten guzietan gure asmoen berri ematea. Eta zihur gaude jengueak ere gure asmoen arabera erantzungo duela.

lezo

ODOL-EMAILEAK

Maiatzaren 17an izanak dira Allerru Elkartaren Liburutegian odola biltzen Gipuzkoako odol emaileen elkarteak eta herritar franko joan zela esan behar. "Herri denak, beharrezko duen odola erdiesteko eskubidea du eta guk emateko obligazioa"; honela dio elkartearen lema. Ia ba urren-goan emaile berri gehiago animatzen den.

HITZALDIAK

Maiatzaren 21, 22 eta 23an, Goiko Elizako aretoan, haur-sikologiari buruzko hitzaldiak izan dira. Antolatzaileen izena uste dut badakidala, baina hankarik ez sartzearen ez dut adieraziko. Herriko gurasoentzat antolatu eta erdaraz, alajainena, eta ez bakarria, hiruak!; ikusteko gaudenak! Ea antolatzaileak animatzen diren eta laster, euskaraz noski, astoi udarako galtza moda adierazteko beste hitzaldi pare bat antolatzen duten; belar mordo haundi bat eramatea ez ahaztu.

Gure herrian informazioak oso ongi funtzionatzen duelako, azken egunean jakin nuen berri. Hala ere, ez da dena hain gaizki egiten, antolatzaileen propaganda sistema oso ongi eraturik bait dago, eta hontan, bederen, zer ikasirik badugu:

"Hontaz libururik interesgarrienak holako eta halako dira eta hor aldamenen dituzue nahi badituzue ikusi; erosi nahi badituzue, berriz, txartel hoietako bat be-

te eta egun batzuk barru etxean izango dituzue". Alegia, hitzaldiak txartela betetzeko, txartela liburu bat erosteko eta liburu hori bere atzetik dozenaka saltzaille pelma gau ta egun etxeko atea joaz liburuak edo zer nahi saldu nahiaz ibiltzeko.

Jendea nun bait ere hor bildu omen zen. Eskerrik asko, antolatzaileak, bidali ez duten informazioagatik.

TURISMO-LETREROAK

Dakizuenez, "Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa" delakoak (batzutan "Gipuzkoako Aurrezki Kutxa" izenez bataiatzen denak), probintziako herri guztietako sarretan bertako tokirik interesgarrienak aipatuaz gainera, bere propaganda egiten duten letrero batzuk ipiniak ditu.

Berriro arte. Lezokoak "Santuario" besterik ez ion, baina orain, ordea "Parroquia de San Juan Bautista, S. XVI / Basilica del Santo Cristo de Lezo / Calle Mayor". Egiaren amoreagatik lehengoak baino osatuagoa dela esan behar dut, baina baita desprestigio bide izan litekeala ere; izan ere elizak arkitektura edo-ta eskultura aldetik interesgarri izango dira, agian, baita gure Kale Nagusia tipiko aldetik ere, baina etxekoandreak arropak kale-aldean zabalduko ez balituzte, kale gaineen etxetzar. Raskazielos hoietakorik ez balego, gauze argi gehiago balitz, ur-tuberia ipini ondoren zuloak berehala tapatu eta kalea berriztatuko balute, alkantarilla jariorik ez balitz, eta abar, eta beste, orduan bai, ikusgarria izango litzake, arrazoi batengatik batez ere, tabernarik, orain artean, ez dagoelako (lehen sagardotegiak omen ziren ugari); ez du honek esan nahi, inolaz ere, mozkorrik ikusten ez denik.

Azkenik eskaera bat C.A.P. delakoari; zera, hizkuntza gehiagotan jartzeko bere letreroak, noizean behin Beheko Elizako makuluak ikustera etortzen diren madrileño bihotzekoak gainera, inglesen bat edo txinoren bat etortzen bait dira gure herrira, eta bai, maiz xamar, bere kutxetan diru pixarrak gordezen dituen euskaldunen bat edo beste ere.

SISTIAGANEKO PELLOK

mutriku

EGUN HARTAN...

Lizartza, 1906ko negua. Abendu-ko egun hotzak eta ZELAIN base-riko sukalde epelean haur jaiotzerri bat. Egunka eta urteak joan eta haur txiki hura apaiz egin zen. Izenez eta batez ere izatez.

Egun batean gureganatu zen. Bai, egun hartan... Mutrikuratu zen, zer harrera eduki ote zuen? Ez dakit, ez. Bakarrik Zubeldiatar Pedro jauna, apaiz berria zela.

Mutrikuratu zela diot. Ez hori bakarrik! Mutrikura etorri eta Mutrikun sartu egin zen herriaren barru muinean, herritarren egunoroko jardunaldian. Behartsu, bazter-tuta, zapalduta eta zigortuta zeudenen inguruan.

Mutrikun, Mutrikoarentzat, hontaz gehiago luzatzea alferrikakoa dela uste dut. Denok ezagutu genuen. Berak, "Zubeldiatar Pedro Jose, Apaiza" izendatzen zuen. Hori horrela da baina Mutrikuko jendeak, jende apalak, ez zuen behin ere era horretara inork ere ezagutu. Hain berea zuen bere "Don Pello" edo bere "Pello jauna" izenarekin.

Zahar eta gazteentzat eta batez ere umeentzat, han genduen non-nahi gure biotzeko "Donpeillo", esaten genduen bezela. Benetan jaun agurgarria, apaltasunez bete. Zer dohai ederra hau, harrokeriarik gabea, euskaltzale garbi-garbia.

Oroitzen naiz, oroitzen gara zutaz, ezin ahaztutako On Pelloz. Herriaren zati bihurtu bai zinen ene eta gure maixu. Lehen esan dut ez dakitala zer modutako harreka eduki zenuen hemen, Mutrikun, baina bai ordea, badakit, Mutrikuk zuri emandako azken agurra. Egun hartan, orain dela hiru urte...

Bai, gogoratzen gara eta oroitu-ko gara, nahiz ta gure kaleetan zuretzako oroigarri-haririk edo eta beste horrelako irudirik altxa ez

izan. Ez, ez daukagu ez On Pello zure izenean kalerik Mutrikun eta horrelako gauzarik.

Gauza hoiek gure egunetan beste batzuentzat bait dira. Hau egia da, baina badakit baita egia dela ere, ziur nago, horrelako gauzarik ez zaizula batere atsegin. Hain zifan hain apala.

Guretzat oroigarri onena zure erakutsia da. Zure ardura eta maitasun hura guretzako, gaztearentzako. Benetan gogoko zitzaizkizun gazteen laguntza eta gorabeherak. Kezkatzen zinen bai gure etorkizunetaz eta orain konturatzen naiz goizoezi aldendu zenuela Mutrikutik.

Ez, ez duzu oroigarri Mutrikun baino Mutrikuarrek bai ordea zu bere barruan. Hain zaude bai Mutrikuko etxe bakoitzean. Han agertzen zara denoi begira, orrialde txiki haieten: "NI BIZI NAIZ... esaten diguzu. Hortan uste osoa dut. Zure erakutsiak, orain artean bezelatsu, gerora ere eman beza fruitu ugari.

Zuk «On Pello» lotu zenigun Lizartza Mutrikurakin, zure herrikutikuna zure azkenengo lur maite-arekin. Gure artean gelditu zinen, hain zinen gurea.

Une hauetan ene pentsamenduak zure etxeko eta baserriarrak dira, senide eta lagunak, beuroi: gure agurrik beroenak. Sor ditezen gure artean baserriar maite haiei jarraitzaileak.

Hiru urte bete dira bai, baina zu bizi zara, horregatik: Egun haundirarte «Pello jauna».

Ene agur eta oroipenak euskal bidetan ipini ninduenari.

ULAZIA

getxo

EUSKAL KULTUR ASTEA

Maiatzaren 7, 9 eta 11 egunetan Itxas-Gane taldeak antolatutako II Euskal Kultur Astea ospatu zan Algortan. Aurreko batean esaten genduan, aste hau hiru hitzaldi eta kanta-saio batez osaturik zan, baina kanta-saioa ezin ospa zitekean, Bizakiko Agintariak, behin eta barriz, debekatu egin ebalako. 7 egunean Debako Eskolako Jose Larramendik emondako hitzaldia ekin jakon asteari. Hitzaldi honek «hitza eta irudia» eban izenburua eta hiru partetan moldaturik zan: arte kritikatzaileraren problematika, artistaren problematika eta ikuslaren problematika. Egia esan, gaia ez jakun egokia iruditu aste honen barruan eta gure iritziz nahiko ulergaitza izan zan.

9 egunean Abel Muniategik, bertsolari ezagunak, gaurko euskal literaturaz berba egin euskun. Lehendabizian oraingo idatz-literaturazko azalpen labur bat emon eban, bigarren, ordea, ahozko literaturazko azalpen sakonago. Oso hitzaldi gogokoa izan zan, noski.

11 egunean Andoni Cayerok, Deustukon Uibertsitateko irakaslea, Euskal Ekonomia-aurreerapenaren baldintza sozialetaz egin eban. Hitzaldi honen aia hau izan zan: Oinarrizko punduak, Ekonomiaren

aurreratze giroaren giroaren garrantzia; Industriadaren eta ekonomia sozialaren etapa barri bat eskualdetan, Eskualdearen aurrerapena inguru horretan, eta gure ekonomiaren egoera. Benetan, oso hitzaldi ederra, nahiz mamia nahib azala oso onak izan ziran.

Entzuleekikoa, Algortako jendetza kontuan edukirik ezin esan daiegu jende asko joan zanik.

Aste honen gauza baliosa entzule guztiei emondako inkesta izan da. Ea erantzuten dabenez guztiek!

Gure ustez astehau frutukorra izango da.

JUANJO

pasai san pedro

DANTZARIAK

Pasaiko Kaian «hospitalillo» dantzaren lekuan, Trintxerpeko ITXAS-ALDE dantzari taldeak jaialdi berezi bat eskaini berria digu. Bi ordu terdiko saioa, halajana. Ongi dantzatzeko dute eta badute zer dantzatu aukera ederra. Trintxerperen izena goratuko du dantzari talde honek. Tartearen, atsedeen aldirioan, Kepa Doneko ikastolakoek erramu sorta eskaini zieten herri arteko batasun eta anaitasunaren ezaugarri. Zorionak Neira jauna eta gainontzekoek hortan segi.

ARRAUN GIROAN

Herriko jaialdietan, C.R. Sampedrotarrak eraturik Espainiako batelaren txapelketaren estropada ikusteko zoria izango dugu. Gipuzkoako txapelketan lehenen ateratzen denak izango du gure aldetik laguntza eta animazioa. Horrelako txapelketa batean bertakoa izango ez bada ere pozik txalotuko dugu Gipuzkoaren izenean agertzen den taldearen lana. Beraz, badakizue, eta erne egon.

BERRIAK

Gezurra badirudi ere gure herrian ez zen osagilerik bizi. Orain JAKA eta ARRIZABALAGA-TAR LEONARDO JAUNA gure artean izango dugu. Ongi etorria bada eta pozik gaituztu zu bezalako euskaldun osagile bat gurekin izango zera jakiteaz.

Herriko festak gertatzen ari dira. Nolakoak izango ote dira herriko festak? Ikusten denez, beste urtetako diru laguntza berdina izango dute antolatzaileek. Interbentoreak ez ote daki gauzak gorantz dijoazela? «Carestía de vida» delakoa ez ote dugu bada festa mailan gogoan hartu behar? Mutillak, festaren alaitasuna ere gaitzen joango ote gera ba? Pasaiek gehiagorik merezi du, baina... Betiko bainak.

IBON

JOSE ZINKUNEGI'REN OPTICA BERRIA DONOSTIA

URTIETAN LAN OIETAN OITUA

BARRUAN DANAK EUSKALDUNAK

Hernani, 4

DONOSTIA

ERLOJU ETA BITXITEGIA

Eduardo Choquetia

Getaria

10-Urrut.

417751-Etxekoa:

422700 - DONOSTIA

errenteria

ORERETA KULTURA-ELKARTEA

Maiatzaren 27an Oñatin izan zen eskolen-arteko euskal dantzarien errentetako bi dantza taldeak parte hartu zuten. Amasei taldek ekin zioten bere saioari. Zortzi, hamar urte artekoak ziren, eta beste zortzi, hamar eta hamalau urte bitartekoak.

Oreretakoak azkeneko honetan saiatu ziren. Bata Xexilio Gastesik ardura duen mutilen taldea, eta bestea, neska taldea, M.ª Mar Taberna arduratzen dena. Mahai burukoek talde hauetako lehenengo sarria eman zieten. Zorionak eskeintzen dizkiegu bi talde hauetako.

EREINTZATIK

Ereintzako kultura taldeek bukatu emango diote ikastaroari. Kultura talde hau 200en bat umetxok eta gazte osatzen dute.

Ikastaroa ongi bukatuko asmoz, jaialdi bat eratu dute ekainaren 20an Gaztedi elkartearen. Talde bakoitzak urtean zehar ikasi duena eskeini ondoren afari bat izango dute. Urtea ongi bukatu ezazue. Hori opa nahi dizuegu guztioi.

JAIOZAK

Errenterian hain ezagun dugun Pako Ibarburenen, emazteak neska eta mutiko bat izan ditu. Zorionak. Mikel Ugalderekin emazteak ere, pirlartxo Olaskoagak, mutiko bat izan du. Zorionak.

EZKONTZA

Ekainaren 9an Gau Ikastolako irakaslea den Jose Luis Erzibengoa, Irunen ezkontzen da. Gure zorionak senar-emazteei.

MAHASTI

bergara

Agurra. San Pedro eta Santa Mariñe eleiz naguziko kanpaiak ibarretan, mendietan eta ibailetan zear, zabalduko dituzte bereziki bergarar oiartzunentzat beren otsak.

Lantegietako otsak, keak, suak eta berarekin daramazkien buru austeak, utzi, ixildu eta itzaliko ditugu egun gogoangarri aietan eta murgilduko gera ereserki, esku pelota, diru erakusketa, igariketa eta abar atseginetaz beterik erri zaar ontako jai aietan.

Bertaratzen zeraten guztioi opa dizkitzuegu, nolan ez?, egun alaiak, emen arkituko gaitzue betiko bergarar apaltazunian.

Sorterrietik urrutik eta urrutiz nagaitik ezin etorri zeratenoi, badakigu zuen oroimenak Anguapeko langille eta paketsu esartzen diren erri maite ontan daudela.

Lerro aien bitartez, munduko alderdi guztietan arkitzen zeraten bergarar guztioi, dihoazkitzue, besarkada maitekor anaikorra.

Mutillak! Bergarar Pazkoak dituk eta mortalak jaarek!

Nora zoaz? Bergara Pazkoak. MENDIKOI

baztan

BERTSOLARIAK

Joan den aldiaren erran genuen gure bertsolariak beste Ekainaren 17an egin beharra dela eta bertsolarien izenak ere agertu genituen. Egundor hontan Martin ez da etortzen ahal beste herri batera joan beharra delakotz eta orai ahetzetararen ordez Mugartegi ariko da, beraz Elizondoko bertsolariak beste hontan ari behar direnak hementi izendatuko ditut.

XALBADOR, LASARTE, AZPILLAGA, MUGARTEGI

Erran bezala Ekainaren 17an EH-

zondoko Antxitoneko trinketeen eta aratsaldeko Setan Jai hau Nafarroako Diputazioak "Institución Principe de Viana"ren laguntzarekin egiten da eta biltzen dena Elizondoko Ikastolarako izanen da.

KULTURA JAIK

Denek badakite nola "Lizardi Kultur Elkarteak" antolatutako Tolosan ospatu dela "II Euskal Kultur Hamabostaldia". Maiatzaren 20an ospatu zuten azkenengo eguna euskal dantzarien bilkura batekin. Arizkundar mutil-dantzariak ere beste eder horri indar pixka bat eman beharrez azkenengo egundor hontan Tolosan izandu ziren. Arreara on bat egin zaukuten tolosarrak eta baztandarrak pozik ibili ginen, lehenik Euskal-Mezan, gero karriketan barna dantzaldiak eginez eta gero Zikiro-Iatean Zugarramurdiko adiskideek ederki prestatuak. Bazkaria hoberenean zagoelarik erasan zuen baina jendeak ekaiztari gogor eginez eta handik batera mugitu gabe zikiroa jan arte. Gero ez baitzuen alertzen denak Merkatuko plazara joanik bazkariari agaballa eman zitzaion kafiak eta likurrak hartuaz. Gero kantu eta dantza gazte jendearen umore sanoa ederki agertu zelarik.

Arartaldean Beotibar frontoian dantzarien ekinaldia, zortzi dantzari-talde aritu zirela eta hoiaren artean Arizkundar mutil-dantzariak.

Tolosan egun zoragarri bat iraganik etxeratu ginen, bihotzak alegara, oroitzapen eder batekin eta berriz ere holako egun goxo bat igarotzeko nahikeriarekin. Zorionak "Lizardi Kultur Elkarteari" jaiaren antolatzaile eta goraintziak tolosar eta beste lekuetatik etorri ziren euskaldun guzietan eta atzende gabe gurekin batean karriketan barna ibil ziren mutil eta neskatza gazte polit hoiak.

MARIANO IZETA

eibar

UZTAPIDE

Aurreko ileko azken igandean, Astelena pelota tokian, ospatu zan Uztapide bertsolari bikainaren omenaldia.

S.C.R. Arrate-k Eibarko Umeen Euskal jaiaren amabostaldia artu zuan egokiena bezela, jaialdi au antolatu eta aurrera ateratzeko.

Lan asko egin dute Arrate taldekoak. Aste batzuk leenago, inguruetako errietan ibili dira Uztapideren omenaldiari buruz txartelak banatzen eta ate asko jo bear izan dituzte ongi gertatu eta ospatu zedin jaialdi au.

Egun batzuk aurrerago, Loyola erri-irritiak Arratekoek egin zien galdara batzuen bitartez, toki guztiak salduta zaudela jakin genuen eta zutik egoteko bakarrik salduko zirela sarrerak ere adierazi ziguten.

Azkenez eldu zan eguna eta, ura erantzuna Uztapideri! Badakigu, 30 urtetan, S. Pedro guztietan etortzeak duen lanak ez duela ordainik, baina maitasun ta esker pixka bat ematea bidezkoa zan.

Astelena osoa bete-betea zegoan eta aien erdian, Egileor, Martin, Narbaiza, Mitxelena, J. Agirre, Arozamena, Gorrotxategi, Lasarte, Xalbador, Lazkano eta Mugartegi, amaika bertsolari jator eta zorrotzak aurkitzen ziran.

Gai jartzale bezela Juanito San Martin jaunak, eibartar oso ezaguna danak, asiera eman zion jaialdiari eta Loyola irritiak zabaldu zituan amaika aien ziri zorrotzak alderdietako guzietan. «Naiz gorputzez ez, bai biotzez» esan zion oso ongi bertsolari batek Uztapideri.

Gaiak batzutan emanak ziran, beste batzutan, bertsolari bakoitzak askatasuna zuan nai zuan puntua ikutzeko. Batzutan bakarrik abesten zuan, besteetan bikoteak edo iruko taldeak. Zortzikoa ez erabiltzea bearrezkoa zan batean, besteetan erabili litzakean.

Oso puntu politik eman ziran eta arrigarria zan nola abesten zituan jendeak, bertsolariarekin batean, azken onak bigarren ez esaten zituan itzak, bukatuko ziran.

Txalo beroak izan ziran danentzat eta nola ez, Uztapideri buruz egiazen bat esaten zanean askoz beroagoak egiten ziran txaloak.

Bukaer aemateko, amaika agur

luze xamar lirakeala iruditu zitzaien eta Narbaiza eibartar bertsolariaren itzekin agurtu ziran jaialditik. Narbaizak esan zuana, gutxi gora beera auxe da:

«Manuel txalo auek biotzean gorde ta gaurkoa izan da zure lanen orde zure inguruan gu gaur omen gaude, biotz-biotzetikan, agur Uztapide.

«ESKERRIKASKO EIBARTARRAI ETA GAINERAKO GUZTIEI. PORTAU ZERATE. ESKERRIKASKO», izan ziran Uztapideren itzak.

KOLDO ORMAETXEA

Zoritxarrez, ez dira pozgarriak berri guztiak eta Koldo Ormaetxea, gure artean orain dala denbora gutxi izan zana, Argentina ila dala jakingo dezue danok, noski. Ala ere, uste det gure samina azaltzea Etxe-maitea-ko etxe-koandreak, bere erritik urrun ainbeste urtetan bizi izan arren aaztu ez degunari, bearrezkoa zala. Pozean bat egin da izan geran bezela, ez bearrean ere ala gaude Maritxu.

MOTZAK

Mensu, Irungo margotzaile, sari asko irabazitakoak, Aurreki Kutxan du bere lanen erakusketa bat.

—Peli Aldazabal-en txapelketa Ekainaren 10ean ospatuko da Arraten.

—Ekainaren 17an. Egurdiko 12-etan. Zezen Plazan, Endañeta, Aretxa ta Yurrebaso arrijasotzaileak izango dira. Batzen dan dirua Moguei ikastolaren alde izango da. Laguntza pixkatxo bat mesedez.

KRUZETATAR ODILE

pasaia

LEHEN MINTZALDI SAIOAK
EUSKAL KULTURAREN GAIET
BURUZ

Pasaia Antxoko «Biblioteca Municipal»-ak eraturik, Donostiako «Caja de Ahorros Municipalar» babespean.

Ordua: Arratsaldeko 8etan.

Lekua: «Caja de Ahorros Municipalar» kultur aretoan, Pasaia Antxon.

Egunak: Ekainaren 11tik 15era. 1973.

11.—Astelehen: ETNOGRAFIA.—Luis Pedro Peña Santiago.

Hernioko erromeriak, Hondarribiako Santiagoak, Astigarragako Santiagoak eta San Adrian leize-zuloa. Leienda, historia eta ohitu-

ra. Herri debozioa. Sinbologia. Mintzaldi hau filminez osatuko da. 12.—Astearte.

HISTORIA.—Federiko Zabala jaunna.

Euskal Herria erromatar historiagile eta geographoen arauera: Basconak, Bardulok, Karistioak eta Autrigonak. Oihartzun bailaren erromanizatzea. Erromatar bideak. Oarso. Arditurriko meatokiak eta azken bilaketak. 13.—Asteguzken.

Herri Literatura.—Juan Mari Leikuona Jauna.

Ahozko literatura. Legeak, Inprobisazioa. Teknika. Bertsolaritzaren bilakaera XIX eta XX gn. mendetan. Maisu nagusiak. Beterriko eskola. Bertsolaritza Oiatzungo bailaren. Ahozko izkribaturiko literatzen harremanak.

Mintzaldi hau euskaraz izanen da, eta zenbait bertsolari arituko da.

14.—Osteguna.

Juan San Martin jaunna. EUSKAL LITERATURA.

Euskal Literatura, gaur. Aintzindariak. Erromantizismoa eta modernista deritzan literatura. Nobela, ipuina, teatroa, saiakera, poesia eta kazetaritza.

Mintzaldi hau euskaraz izanen da.

15.—Ostirala.

MUSIKA.—Javier de Aramburu jaunna.

Euskal kantua. Nondik sortu eta nola gorde den: bi eritzi. Gregoriano deituaren musikaren influentzia. Kanpoarekiko harremanak. Amodiozko kantua. Erromantzeak. Lanbide kantua. Sehaskakoak. Ume eta jolasekoak. Bertsolariak kantari. Emakumearen nondinorakoa kantuan. Erlijiozko kantua. Gaurko kantua.

Mintzaldi hau OSKARBI taldekoen jardunaz osatuko da, zeinek hogeiren bat kanta abestuko dute.

ixurtza

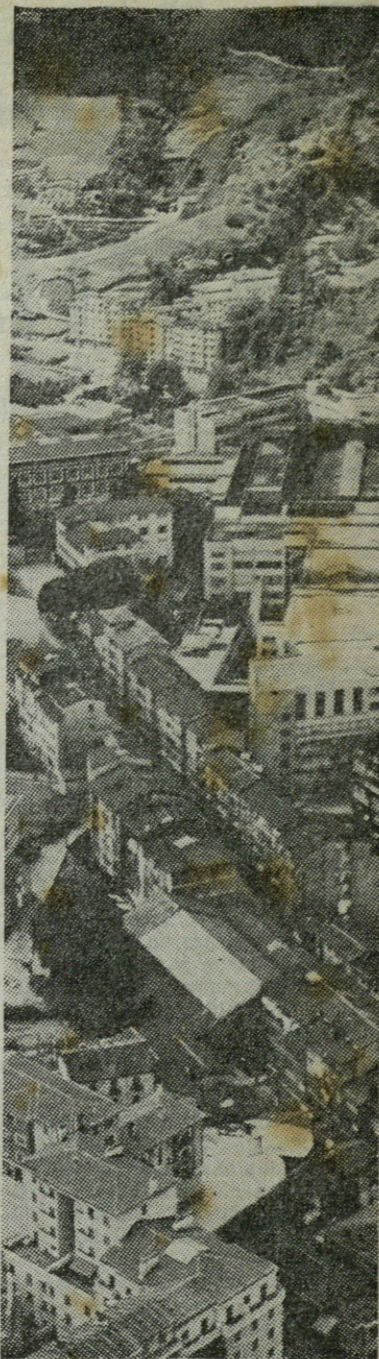
TONTORREKO EUFEMIA
GEREDIAGA

Tontorreko Eufemia Gerediaga eta Soloetaren Urtebetetzea euki dugu maiatzaren ogei ta zazpigarrenean, Ixurtzako eleizan.

Apaltasun aundiagaz eruan eban bere bizitzia Eufemia andreak. Bere kristau eginbearrak ondo beteta.

Euskalerritik bein be urten bakoa zan, eta jakina, ixurtzatar jator-jator zalarik, euskaria izan zan beti bere izkuntza oso-oso.

Bizitza guztian baketsua izan zanez, azkenengo ordua be baketsua euki eban, eta konformidaderik aundienagaz utzi eban mundu au Tontorrean, sinistredunen Itxaropenagaz. Goian Bego.

Eibar

Ormaiztegi

Ataun

Lourdes eta Xabier Donostian

Jakin dugunez, hilabete honen barruan, ekainaren 15ean, hau da, datorren ostiralean, Lurdes Iriondo eta Xabier Letek bi kantaldi luze eskeiniko dituzte Donostiako "Teatro Principe" aretoan.

Denbora asko da bi kantari hauek Euskal Herri osoan zehar kantuz hasi zirela. Hortaz zazpi urte inguru bada, eta ordutik honantz bazter haueetan gauza asko gertatu eta jokaera asko aldatu da. Hala ere, euskal kantari batzuek, horien artean Lurdes eta Xabierrek, tinko iraun dute beren kantagintzan.

Kontradio, zailtasun eta hutsune asko gaindituz, sortuz, aldatur, ikasiz joan bear izan dute. Borondate oneko hasierako lehen-maila hartatik, aurreruntzeko urrats tekniko eta bestelakoak eman bear izan dituzte. Aldaketa eta billaketak ez dira inondik ere errazak izan ohi; hala ere, lanean diraute, eta, bear bada, ifioiz baiño heldutasun eta kemen gehiagorekin.

Hori guztia horrela izanik, Teatro Principe-n bi funtziotan eskeiniko diguten saioari guztiz interesgarri deritzagun. Esan digutenez, kanta herri eta nobedade butzuk badituzte; oro har, beren gaurko kantagintzaren itxura ahailek eta osoena eskeini dezakean programa bat osatu omen dute.

Bestalde, bazen denbora frango Donostian era hortako errezitalik ematen ez zutela. Ongi pentsatzen jarrita, errezital luze-rik Donostian ifioiz eman ahal dute? Donostiak, dirudienez, bai onerako eta bai txarrerako bere berezitasunak baditu, eta horiek kantari hauen eginkizuna asko baldintzatu ohi dute... joan zen udazkenean Trinitate enparantzako aktuzio eragotziarekin gertatu zitzaizen bezala.

Hala ere, oraingo hontan gauzak aurrera omen doaz, eta datorren ostiralean, ekainaren hamabostean, Lurdes Iriondo eta Xabier Lete entzuteran joan nahi duten donostiar eta inguruta-koek aukera berezia izango dute.

Funtzioak, arratsaldeko 7,30etan eta gaueko 10,30etan izango dira. Suerte on bat opa diegu gure bi kantariei.

IRASTORZA

Barandiarango Joxemielekin Elkarritzketan

Ataungo herria omenaldi eder bat egitekotan da On Joxe Migel Barandiarani. Hori dala-ta, Ataun aldera jo dugu, maiatzeko arratsalde sargori eta beroan. Gu irixtean, Madridera bial beharreko azterketa lan batzuk gertutzen ari da Joxe Migel. Elkar agurtu ondoren, bere mahai aundiaren inguruan bildurik, elkarri izketari ekin diogu zuzenean...

—Nundik sortu zitzaizun, On Joxe Migel, etnologia eta antropologia gaietarako irrika hori?

1912 garrenge urtea zan, hain zuzen. Gasteizko Seminarioan ari nintzen ikasten. Banituen, orde, kezka, duda eta korapillo batzuk. Erlijioari buruzko buru hausteak ziren. Eta apaiz egin aurretik askatu nahi nituen arazo haiek. Nik, bestalde, denetik irakurtzen nuen, denetik idazten baitzen; hortarako askatasun aundia zegoen orduan. Gaiñera erlijio arazoa zen gehienbat eztabaidatzen zan arazoa. Pentsaera aldetik burruka haundia zegoen, baina alderdi onik bazuen egoera harek.

—Zer egin zenduan duda eta korapillo hoiek askatzeko?

—Alemaniara joan nintzen: Leipzig-ra. 23 urte nituen. Wundt zegoen irakasle hango unibersidadean. Wundt, Engels-en jarraitzaile sutsua zen, materialista. Erlijioaren sorrera eta eboluzioa esploratzen zituen. Hiru illabete igaro nituen ikasketa hauean.

—«Experimental Fisiologiaren» aita deitu izan zaio. Zer moduzkoa zan irakasle bezala, Wundt?

—Egia esan, idea aldetik oso itxia zan. Bere iritzi eta arrazoiak ez ninduten batere betetzen. Erlijioari buruzkoek batikpat. Orduantxe sortu zitzaidan apaiz izateko benetako gogoia eta apaiz izatea ere han erabaki nuen...

—Harrigarria benetan, ateo baten klaseetan apaiz izateko gogoia sortzea! Eta gero zer egin zenduan?

—Sikologiazko ikasketa hauek egin ondoren, fisikako irakasle egin ninduten Seminarioan. Gasteizen. Ez nintzen apaizen artean...

—Eta zuk, ba al zenduan fisikarako afiziorik?

—Lehenago fisika eta kimika ikasiak nituen. Experimentu batzuk eginak ere bai... Alemaniako aldizkari bat artzen nuen: «Annalen der Physik».

—Eta fisikako experimentu hoiaren artean, radio bat ere jarri zenduan Ataunen. Ez da hala?

—Bueno —Joxe Migel irriparreari eutsi ezinik— lehen aitatu dizudan aldizkari hortan, radio-galena baten plano agertzen zen. Galenarekin, hertz onak detektatzen zirela banekien. Nik, galenarik ez ordea. Azufre hautsa ekarri nuen eta plomo barra batzuk erosi. Bata eta bestea eltze batean jarri nituen egosten, eta aleazioa ondo ateratzen. Kendensadoretik ere ez eta, kuaderno baten orri artean, txokolate papera sartu eta kondensadorea egina zegoen. Jostoratz bat, alambre batzuk, eta azkenik, etxetik kanpora, zuhaitz batera, antena... Hori zen guztia.

—Gora beharrik izan ahal zendun radio honekin?

—1914ean, gerra piztu zan Europan. Gerrako parteak zein orduan eskeintzen ziren ere jakin nuen. Frantsesek, Eiffel-ko dorretik bialtzen zituzten berriak; Nordey-tik alemanek eta Carnarvon-dik ingelsek. Hemen telegrafoak moztuak zeuden, eta gerrako parte morsa ematen zuten. Nik lehenik morsa idazten nituen eta gero inglesera edo frantsesera edo alemanera bihurtzen. Berehala zabaldu zan espionajea egiten nuelaiko zurrumurrua. Honela igande arratsalde batez, Donostiako Telegrafoetako gizon bat etorri zitzaidan: «Hemos sabido que usted tiene un receptor de radio telegrafia»... «Vaya usted a ver, y verá cómo ese aparato no puede funcionar» erantzun nion. Orduan,

arratsaldeko bostak ziren, eta ingelsek parte ematen zuten. Radioa martxan jarri nion eta harri eta zur gelditu zen gure gizona. Isilean gordeko zuela guztia aginduaz, han joan zan berriro Donostiara.

—Gero pakean utzi al zintuzten?

—Bai zera! Gero gobernadorearen eskutitza etorri zitzaidan espionajea egiten nuela esanaz. Etorritzen ziren guztiak ez zuten pentsatu ere tresna txiki hartatik ezer entzuterik zegoenik. Beste batean berri, guardia zibillak, Lazkao parean; ea ezagutzen al nuen Barandiaran. Neu nintzela. «Tenemos orden de retirar su aparato de radio», haiek. Nere etxera joateko eta erretiratzeko. Baina ez ziren ausartu. Ez zekiten noski radio bat nolakoa izan zitekean ere. Azkenean, hainbeste gora-beheren ondoren neuk, kendu nion antena... eta kitto!

—Ataungo jendeak zer zioen zure radio horri buruz?

—Etxetako konborsazioak entzuten nituela pentsatzen zuten zenbait ataundarrek. Hala zioten Ataunen: Radioa euki nuen bitartean, askoz haserre eta eztabaida guxtiago izan omen zirala Ataungo etxetan.

—Hasierako gaiari berriro helduaz, gehiagotan atera ahal zinen atzerriko Unibertsidadeetara?

—1922 berriro Alemaniara joan nintzen. Otsailetik udazkenara arte Lehenbizi Koloniara jo nuen. Kolonian Gräbner-ek «Etnologiako Metodoa» irakasten zuen. Handik Munichera: Frobenius eta Splenger zeuden Munich-en. Gero Leipzig-ra, museoak ikustera. Museoan ikasten ari nintzela jende guztia neri begira egoten zen. Zergatik, ote? Laster konturatu nintzen, nere jakkeragatik zela. Sotana kendu eta hango apaizen gisan jantzi. Gero Berlin, Kolonia, Akisgran, Amberes... e.a.

—Zu batetik zientzia gizona zaitugu, apaiza bestetik. Zer diozu hontaz?

—Gu Seminarioan geundela, integritasoa zen nagusi, apaizen artean. Ni, neu, «La Constancia», «Pelayo» eta «Siglo Futuro»-ren harpidetun nintzen. 1914ean apaiz egin nintzen. Eta gotzaiak, hala esan zigun: apaizak politikan sartzen denean aski kalte egiten du. Autoridadea galtzen du. «Nik denentzat bialtzen zaituet apaiz...». Hoiek horrela, baja eman nuen aldizkari guztietatik. Botoa ematera ere ez nintzen joaten. Baina nere lagunik gehienek ez zuten jokatzan berdin, gauza hauean zoritxarrez. Gero azterketak egiten hasi nintzen, marmarra ugari izan ohi zen neregatik. Dinamarka edo Noruegan hasi izan banintz lan hoiek egiten, inork ez zukeen hitz erdirik ere aterako, baiña Euskal Herrian hasi nintzen... eta hori zan nere pekatua.

—Eragozpen asko izan dezu orduan zure lanetarako.

—Bat zutan bai, bestetan ez. Adibidez Madrid-ko «Real Sociedad de Ciencias Naturales»-ko billeretara batzarretara agertzeko, sekulako trabak eta eragozpenak jartzen zizkidaten.

—Beste galdera bat On Joxe Migel. Teilhard de Chardin-ekin hartu-emanik izan ahal zendun?

—Abbé Breuil-ekin izan nuen adiskidetasun haundia. Berak bialtatu ninduen Euskal Herriko prehistoria aztertzer. Teilhard de Chardin-ekin behin egon nintzen, Parisen nengoela. Paleontologiako Institutoan hitzaldi bat eman zuen

Teilhard de Chardin-ek. Breuil-ek aurkeztu zidan eta han agurtu nuen aurrenengo eta azkenengo, aldiz.

—Breuil-ez gaiñera beste maixu haundiren baten adiskide izan ahal zaitugu On Joxe Migel?

—Bai, Aita Schmidt-ena. Asko lagundu zidan. Euskal Herriko etnologia azterketa egitera bialtatu ninduen. Vienatik etnologiako kuestionarioak bialtzen zizkidan. Honela, eta gotzaiak eman zidan baimenarekin eta beste apaizgai, batzuekin ekin nion etnologia lanari. Gero gerra etorri zen.

—Nun egon zifan hemengo gerra denboran eta gerra ostean?

—Baionan urte bete egin nuen, hiru Biarritzen eta Saran hamairu urte luzetan egon nintzen. 1953-an Ataunera bihurtu nintzen berriro.

—Zer moduz moldatu zifan Europako bigarren gerratean?

—Ipar Euskal Herria irixten, berehala hasi nintzen lanean. Baina, alemanek, gerra sortu zan bezain laster, Ipar Euskal Herria ere hartu zuten. Baina, Alemaniako «Institut für Kultur Morphologie»-tik idatzi zidaten. Han denak mobilizatuak zeduela eta ia «Paideuma» aldizkarirako lan batzuk bialiko ote nizkien. Nik, badaezpada ere Frantziako museoan zuzendaria idatzi nion Parisa, lehenbizi frantsesekin hasi bai nintzen lanean. Lana lasai egiteko, erantzun zidan harek; gai eta lan hoiek guzaz zer ikusirik ez zutela eta. Gero alemanek, salbokonduko bat eman zidaten.

—Gerraz zer ikusirik ez duan galdera bat: Izan ahal zendun hartu-emanik Baroja eta Unamunorekin?

—Barojarekin eskutitzen bitartez izan nuen hartu-eman. Erlijioen kondaira sakondu nahi zuela esaten zidan. Bestaldetik, berri, ni Berara joatea nahi zuen. «Itzea», bere etxea etnologiako eta prehistoriako lanak egiteko ikastetxe bezala eskeintzen zidan. Ni, apaiz bat, garai hartan ez nintzan ondo konponduko Pio Barojarekin eta ezezkoe eman nion. Azkenengo eskutitzean, bere illoba Julio Caro Barojaz hitzegiten zidan.

Unamunorekin, behin bakarrik hitzein nuen aurrez-aurre. Diktadura garaia zen eta Unamuno Hendaiaren zegoen. «Euskal Zaleen Biltzarra» ospatu zen Saran eta Eusko Ikaskuntzako ordezkari bezala joan nintzen Julio Urkijorekin. Han zen Unamuno ere. Bere lengusu Telesforo Aranzadiz galdegin zidan. Ez, ziran ondo etortzen.

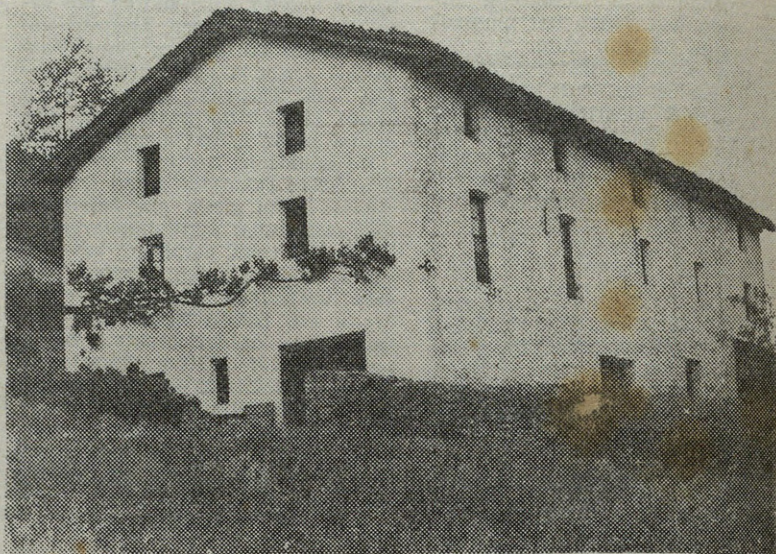
—Bukatzeko, On Joxe Migel, etorkizunari buruz, zer diozu?

—Zientzia mailan, sekula baiña hobeto ari gera. Lehen baino lan-kide gehiago gera. «ETNIKER», euskal etniari buruz ikerketa lana egiten duen elkarte sortua daukagu. Nafarroan, Bizkaian, Araban eta Gipuzkoan zabaldua daude «Etniker»-ko lankideak. Ipar aldean ere hastekotan gera Etnografi azterketak sistematikoki egin beharra dago. Gauza bakoitza sistema oso baten zati da. Horrela, sistema oso hortan agertzen diren gure kulturaren agerpen guztiak estudiantzen ditugu: familia, lana, jolasa, hizkuntza...

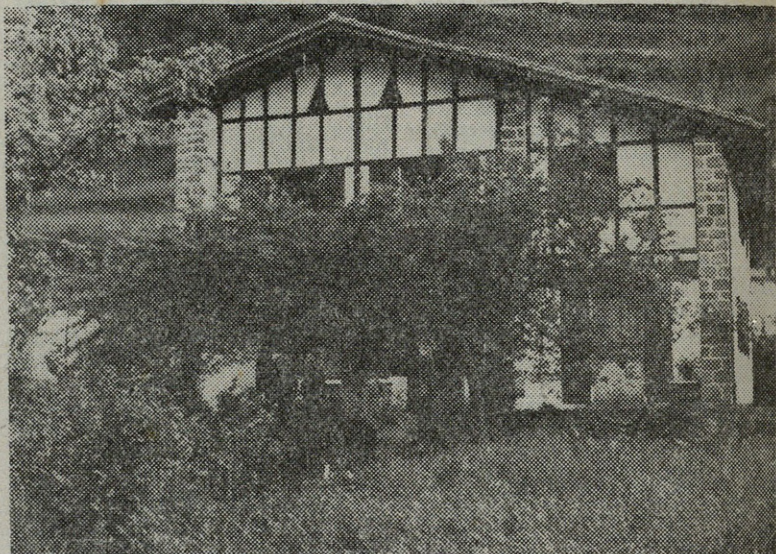
—oOo—

Hiru ordu luze ari gera On Joxe Migelekin. Eguzkia ere San Gregorioko mendien atzean itzalia da. Gauaren iluna gainean dugu. Euskal Herriaren gau ilunean krisailu gerta dakigula D. Joxe Migel.

Benantxio Otaegi

«Perune-Zaharra», Joxemielen jaiotetxea Ataunen

Ataungo «Sara» etxean bizi da

Atxaga - Barandiaran - Artamendi